

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Valentina Jarc

O ljubezni

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Valentina Jarc

Mentor: izr. prof. dr. Gregor Tomc

O ljubezni

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Za pomoč pri izdelavi diplomskega dela se zahvaljujem mentorju izr. prof. dr. Gregorju Tomcu. Posebno zahvalo si zaslužita tudi mami Vesna in sestra Jasna, ki sta mi skozi vsa leta študija stali ob strani, me podpirali ter mi s svojimi nasveti in idejami pomagali izdelati diplomsko nalogo. Hvala!

O ljubezni

Diplomsko delo se začne z iskanjem univerzalne definicije ljubezni. Avtorica ugotavlja, da so nam na voljo številne definicije in da ni ene same skupne. Pri diahronem preučevanju fenomena ugotavlja, da so nanj in na razumevanje le-tega skozi čas vplivale mnoge družbeno-politične in kulturne spremembe. S spreminjanjem družbeno-političnih ureditev z družbenimi procesi (kot bistvene izpostavi individualizacijo, feminizem, modernizacijo, sekularizacijo, industrializacijo, razvoj potrošništva) so se posledično spreminjale tudi družbene vloge moških in žensk, kar pa je močno vplivalo na spreminjanje odnosov med partnerji v ljubezenskih razmerjih. Prvi sklop avtorica zaključi s poglavjem o sodobnem razlikovanju med različnimi vrstami ljubezni. V drugem sklopu ljubezen preučijo z relevantnih področij preučevanja: kulturnega, biološkega, psihološkega in duhovnega. Od reprezentacij ljubezni v določeni družbi je odvisno, kako ljudje ljubezen doživljajo in kako njen pomen in vloga kulturno variirata. Z biološkega vidika lahko ljubezen opredelimo kot prirojen motivacijski sistem, ki se je razvil iz bioloških potreb po reprodukciji in preživetju potomstva. Psihologi so mnenja da je ljubezen čustvo, potreba po navezovanju in družbeno sprejemljiv način izražanja spolnih želja, medtem ko je duhovna stran ljubezni po mnenju številnih avtorjev tisti skrivnostni nekaj, ki daje ljubezni njen najvišji pečat.

Ključne besede: ljubezen, romantična ljubezen, zgodovina, kultura, biologija.

About love

The present thesis starts with a search of universal definition of love. The author discovers, that definitions of love are numerous, therefore we cannot limit ourselves solely to one definition of love. With a diachronic study of phenomenon, she concludes that socially-political and cultural changes, which occurred through time, are essential for understanding love. Changing of socially-political orders and social processes (as most significant: individualization, feminism, modernization, secularization, industrialization, development of consumerism) consecutively changed the social roles of men and women, which strongly influenced the change of attitudes between partners within love affairs. Author finishes the assembly with a chapter on contemporary distinguishing between different kinds of love. In the second assembly she looks into love from different relevant fields of studies: cultural, biological, psychological and spiritual. Representations in any given society are crucial to our experience of love. Meanings and roles of love culturally do vary. From biological point of view, we can characterize love as an inborn motivational system, which evolved from biological needs of reproduction and a survival of posterity. On the other hand psychologists think that love is an emotion, vital for bonding and developing socially acceptable manner of expressing our sexual desires, while the spiritual part of love is mysterious ingredient, that gives love its highest seal.

Keywords: love, romantic love, history, culture, biology.

KAZALO

1 Uvod.....	6
2 Definicije ljubezni	8
3 Razvoj ljubezni skozi čas	9
3.1 Antika	10
3.2 Srednji vek.....	11
3.3 Novi vek	13
3.4 Sodobnost.....	15
4 Ljubezen danes.....	18
4.1 Sodobno razlikovanje romantične ljubezni od drugih oblik ljubezni	19
5 Vidiki preučevanja ljubezni	22
5.1 Kulturni vidik	22
5.2 Biološki vidik	23
5.3 Psihološki vidik.....	26
5.4 Duhovni vidik.....	30
6 Sklep.....	33
7 Literatura	38

1 Uvod

Ljubezen je fenomen, ki nas že od nekdaj navdušuje, prevzema in spravlja v obup. Mnogi se strinjajo, da je največ kar zmore človek in jo uvrščajo v sam vrh življenjskih vrednot. V postmodernejši družbi se z ljubeznijo srečamo na skoraj vsakem koraku, obkroža nas v obliki filmov, videospotov, popevk, oglasnih vsebin itd. Zdi se, kot da nam ideja ljubezni obljublja varnost v obdobju, ko svetu vladata kapitalizem in individualizacija. V obdobju, v katerem sta družbeni vlogi ženske in moškega doživeli velike spremembe, kar pa je posledično vplivalo tudi na njuno vlogo v zakonu ter v ljubezenskem razmerju. V prvem sklopu diplomske naloge bom najprej navedla nekaj definicij ljubezni in poskusila odkriti, če je ljubezen sploh možno uspešno definirati. Ali sploh obstaja neka splošno veljavna, objektivna in univerzalna definicija ljubezni, ali pa gre samo za mnenja avtorjev, ki delujejo vsak na svojem področju in si razlagajo ta pojem, čustvo, fenomen, na popolnoma svoj način? V nadaljevanju prvega sklopa diplomske naloge bom z uporabo diahrone metode poskusila čim bolj strnjeno navesti dejstva o zgodovinskem razvoju ljubezni. Ljubezen ima v človeški zgodovini že od nekdaj prav posebno mesto. Skozi čas so nanjo in na njeno razumevanje vplivale mnoge družbene in kulturne spremembe. S spreminjanjem družbeno-političnih ureditev, z bistvenimi družbenimi procesi in posledičnim spreminjanjem družbenih vlog moških in žensk so se spreminjali tudi odnosi med partnerjema v (ljubezenskem) razmerju. Poskusila bom odkriti kaj vse je vplivalo na razvoj in kakšen je bil razvoj ljubezni oziroma, kaj vse se je moralo z ljubeznijo zgoditi, da se je razvila v obliko, ki jo poznamo danes. Preučevanja v tem delu se bom lotila tako, da bom za vsako, po mojem mnenju, pomembno zgodovinsko obdobje navedla bistvene spremembe v temu času. Obdobja si bodo sledila v naslednjem vrstnem redu: Antika (700 p.n.š.–476 n.š.), Srednji vek (476–1492), Novi vek (1492–1918) in Sodobnost (1918–danes). Z diahrono metodo bom poskusila ugotoviti tudi, kolikšno pomembnost so ljudje ljubezni pripisovali skozi čas in ali je bila vedno vrednotena kot pomemben dejavnik pri vstopu v zakonsko zvezo. Razumevanje ljubezni v današnjem času se razlikuje od percepcij ljubezni v človeški zgodovini. Z ugotovitvami, ki jih bom dobila z diahrono metodo preučevanja ljubezni, se bom v naslednji točki lotila tematike sodobne ljubezni. Razložila bom, kako ljubezen razumemo danes, katere nove oblike ljubezenskih odnosov so se razvile vzporedno s pomembnimi premiki v družbenih ureditvah in spremenjenimi družbenimi vlogami moških in žensk. Razložila bom tudi razliko med romantično ljubeznijo in »realno« ljubeznijo oziroma podala teoretične razlage o različnih vrstah ljubezni in partnerskih odnosih, ki jih dandanes poznamo.

V drugem sklopu diplomske naloge se bom lotila preučevanja različnih vidikov preučevanja ljubezni. Ljubezen navdušuje in je navduševala mnoge teoretike, ki delujejo na različnih znanstvenih področjih. Ljubezen preučujejo, analizirajo in poskušajo razumeti antropologi, psihologi, biologi, teologi in mnogi drugi. Zaradi lažjega pregleda vseh pomembnih odkritij in teoretičnih mnenj ter dejstev na področju ljubezni sem razdelila ta del diplomske naloge na štiri podpoglavja in sicer na: kulturni, biološki, psihološki in duhovni vidik preučevanja ljubezni. V prvem, kulturnem vidiku, bom poskusila ugotoviti, ali kultura, kulturno učenje in dominantne predstave v kulturnem okolju vplivajo na naše dožemanje ljubezni. Vprašala se bom, ali se ljubezni naučimo, je ljubezen prisotna povsod po svetu, v vseh kulturah in ali jo razumemo vsi ljudje enako. Ali obstaja neko univerzalno ljubezensko vedenje, percepcija in reprezentacija ljubezni? Nadaljevala bom z biološkim vidikom, preučila, kaj avtorji menijo o neodarvinistični misli, ki poudarja, da je ljubezen le instinkt, ki privede skupaj dve osebi in je tu le zaradi reprodukcije. Ali obstaja biološki aspekt ljubezni, je mogoče ljubezen biološko prirojena in hormonsko pogojena? Biološkemu pogledu na ljubezen bo sledil psihološki vidik preučevanja ljubezni. Tudi teoretiki v tem polju preučevanja velikokrat razdelijo ljubezen na več različnih vrst in oblik. Navedla bom najpomembnejše ugotovitve in poskusila razumeti psihološke vzroke za številne neuresničene ljubezni. Zadnji vidik preučevanja ljubezni bo v diplomski nalogi duhovni vidik, kjer bom poskusila razložiti neoprijemljivo sestavino ljubezni, komponento ki ni privlačnost, ki ni potreba in ni motivacija, ni gon in ni instinkt. Tisti nemerljiv del ljubezni, skrivnostni »nekaj«, ki dopolnjuje telesni in socialni vidik ljubezni. Tema dvema teoretičnima sklopoma bo sledila razprava, kjer bom poskusila odgovoriti na zastavljene hipoteze in raziskovalna vprašanja ter navedla bistvene ugotovitve glede ljubezni. Pri izdelavi diplomske naloge bom s kvalitativno metodo opravila sekundarno analizo izbrane domače in tuje literature.

2 Definicije ljubezni

Za večino ljudi modernega zahodnega sveta, še posebej pa za umetnike, filozofe in verske voditelje, je ljubezen najpomembnejše in najvišje, kar zmore človeško bitje. Tudi slovenski psiholog Janek Musek opredeljuje ljubezen kot najpomembnejšo med čustvi. V ljubezni vidi gonilno silo našega zbliževalnega in sploh življenjskega potenciala. »Ljubezen je fascinirala, navduševala, spravljala v obup« (Musek 1995, 87).

Ljubezen – želja in hrepenenje, vznesenost in trpljenje, odrešenje in poguba, vrednota in normativni predpis, svoboda in restrikcija, subjektivizacija in heteronomno delo, »pripetljaj« in produkt ustvarjalnega navora, udejanjanje biološkega programa in izraz kulturno predpisanih modelov, nadnaravna krepost (poslanstvo) in življenjska večšina, ideal (projekcija) in (trda) realnost, dolžnost žensk in pravica moških, temelj družbenega reda in subverzivni (revolucionarni) potencial, izkustvo (čustvo, odnos) in koncept (ideja, simbolne kode, reprezentacija). Kakorkoli in kamorkoli pogledamo, vse je, bodisi na ravni ideologije, družbene skupine ali »biografije« posameznika/ce, na tak ali drugačen način povezano z njo (Šadl 2000, 189).

Šadlova (v Šadl 2000, 189) ljubezen opredeli kot čustvo oziroma odnos in pravi, da se vse vrti okoli nje, meni pa tudi, da se pojem izmika objektivni definiciji, ki bi uspela opredeliti njeno univerzalno bistvo. V realnem življenju ne obstaja le ena vrsta ljubezni, vseeno pa Šadlova trdi, da je v sodobnem zahodnem svetu v središču zanimanja javne sfere predvsem (erotična heteroseksualna) ljubezen med dvema osebama. Kot preostale oblike ljubezni opredeli agape, karitas, filantropijo, bratsko in sestrsko ljubezen, ljubezen do staršev itd. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je ljubezen definirana kot »močno čustvo naklonjenosti do osebe drugega spola« in v širšem pomenu kot »močno čustvo naklonjenosti do koga, združeno s skrbjo za njegovo korist, dobro« (Šadl 2000, 190). Tako kot Šadlova tudi Musek ugotavlja, da gre pri preučevanju ljubezni za izjemno raznolikost pojma, ki ga deli na: duhovno ljubezen, materinsko in očetovsko ljubezen, ljubezen otrok do staršev, ljubezen do Boga, ljubezen do bližnjega, romantično ljubezen, platonsko ljubezen, itd. Pravi pa, da razlike obstajajo tudi v ljubezni med spolnimi partnerji. Poznamo ljubezen na prvi pogled, bežno romanco, strastno ljubezensko obsedenost, zvesto in predano ljubezen, globoko in vzneseno ljubezen, neomajno ljubezen in mnoge druge (Musek 1995, 87). Ljubezen je življenjska razsežnost, ki ima čustvene, razumske, motivacijske, socialne in transcendentne prvine (O'Sullivan in O'Leary v Musek 1995, 88). Vsaka ljubezen je tako tudi socialni, medosebni

pojavnost, v naši kulturi predstavlja temelj zakonskega in družinskega življenja, družbeno normo, eno najpomembnejših, če ne kar najpomembnejšo vrednoto. Že od nekdaj se je ljubezni pripisoval tudi transcendentni pomen, primerjali so jo z mističnimi izkušnjami, z izkušnjami razodetja. Ljubezensko stanje naj bi doživljali kot vrhunsko, ekstatično stanje, kot nekaj neprimerljivega in težko izrekljivega. Mistiki in umetniki so ljubezen pogosto enačili z božanskim in svetim. V krščanstvu je ljubezen najvišja kategorija eksistence, je najvišji atribut Boga in poleg vere ter upanja najvišja vrednota (Musek 1995, 88). Ule (v Ule 2009, 344) opredeli ljubezen kot čustven odnos do objekta ljubezni, ki ni nujno odvisen od tega, ali partner ljubeči osebi ljubezen vrača ali ne. Vsekakor pa je od vračanja ljubezni odvisen ljubezenski odnos, saj se ta namreč le na ta način vzpostavi, ljubezen pa okrepi. »Ljubezen, kot jo poznamo, je zelo sodoben fenomen, ima pa tudi geografske omejitve. Definicija, ki nam je domača, pravi, da je ljubezen ekskluzivno razmerje med moškim in žensko, pri čemer ekskluzivnost pomeni, da mora ena oseba biti bolj ali manj vse za drugo osebo in obratno, odnos, iz katerega se običajno rodijo otroci, ki v tem razmerju nato dobijo svoje mesto. Z drugimi besedami, to je tisto, kar je splošno znano kot »nuklearna družina« (Verhaeghe 2002, 42).

3 Razvoj ljubezni skozi čas

V tem delu diplomske naloge bom podala mnenja več avtorjev o zgodovinskem izvoru in razvoju ljubezni. S tem bom poskusila odkriti kako preteklo razumevanje ljubezni vpliva na današnjega in poskusila odkriti, kaj vse je vplivalo na spremembe v odnosih med zaljubljenici skozi čas. Verhaeghe (v Verhaeghe 2002, 43) je mnenja, da je historično gledano ljubezensko razmerje razmeroma mlado in je omejeno na določene skupine prebivalstva. Pravi, da so se ljudje tudi pred nami poročali in bili zaljubljeni, vendar ne v modernem pomenu besede. Trdi, da je bila poroka primarno ekonomsko dejanje, usmerjeno na delitev premoženja in dediščine. Tisti, ki niso imeli nič, je niso imeli in je niso potrebovali. Trdi celo, da modela ljubezni med moškim in žensko sploh ni.

Ali to pomeni, da je tudi ljubezen čisto nov izum in da ideja o večni ljubezni ni nič drugega kot fantazma? Gotovo ne, v psihoanalitičnih terminih je ljubezen dobesedno temelj eksistence – vendar pa zanjo ne najdemo prototipa v odnosu med moškim in žensko, ampak nekje drugje. Temeljni model ljubezni ni razviden v razmerju med moškim in žensko, ampak v razmerju med materjo in otrokom: to je ljubezen za vse čase (Verhaeghe 2002, 43).

Večina preostalih avtorjev vendarle meni, da ima ljubezen v človeški zgodovini že od nekdaj prav posebno mesto. Kot pojav in kot reprezentacija se je spreminjala skozi čas, nanjo pa so vplivale tudi mnoge družbene in kulturne spremembe.

Ljubezen so slavili, uživali in trpeli že antični Grki (ideal ljubezni: moško oboževanje lepote dečkov), vitezi v 13. stoletju (kult dvorske ljubezni: idealiziran in poduhovljen odnos viteza do njegove dame), možje in žene v puritanski Angliji, matere v viktorijanskih časih (bistvo ljubezni: aseksualna pripadnost svojemu otroku), ljubezen in oblika odkrivanja samega sebe v 18. in 19. stoletju itd. (Šadl 2000, 381).

3.1 Antika

Antični Grki so si, kot tudi vse ostale nerazumljive pojme in dogodke v življenju, ljubezen razlagali s pomočjo mitov. Aristofanova klasična zgodba iz Platonove *Gostije* je eden od primerov poskusa razlage fenomena ljubezni. Zgodba pripoveduje, da je bilo človeško bitje izvorno dvojna figura – dvojni moški, dvojna ženska in hermafrodit z dvema spoloma. Vsak je imel dva hrbta in dva prsna koša, štiri roke, štiri noge in dva obraza na isti glavi, ki sta gledala v različni smeri. Zgodba pravi, da je bilo to izvorno bitje tako domišljavo in močno, da ga je bil Zeus prisiljen razdeliti na dvoje. Od takrat dalje naj bi tako vse življenje iskali svojo izgubljeno drugo polovico (Verhaeghe 2002, 47–48). Antično razumevanje ljubezni pa je bilo kljub opisanemu mitu popolnoma drugačno od današnjega. Moški so obravnavali svoje žene kot nekakšne neizobražene in nekultivirane otroke, za katere je bilo potrebno skrbeti. Odnos med možem in ženo je temeljil na skupni skrbi za dom. Mož je skrbel za povečevanje premoženja in posestva, žena pa za vzgojo otrok. Mož se z ženo ni družil in do nje ni čutil čustvene in spolne pripadnosti. V kolikor bi se namreč postavil na isto raven z žensko, bi veljal za poženščenega in bi s tem izgubil svoj družbeni položaj (Majerhold 1996, 228). Prava ljubezen je za Grke veljala le med dečkom in svobodnim moškim. Grki so lahko ljubili le dečka, ne pa tudi odraslega moškega – v tem primeru bi moral eden od ljubimcev postati to, kar naj ne bi bil – poženščen moški (Majerhold 1996, 241). S Stoiki in njihovo idejo o enakosti ljudi je tudi odnos med moškim in žensko dobival vedno večjo veljavo. Aristotel je bil mnenja, da je zveza moža in žene utemeljena že v sami naravi pa tudi za življenje v širši skupnosti, državi (Majerhold 1996, 229). Samo ljubezen pa so že Grki delili na več vrst, na: *agape*, *eros* in *philio*. *Agape* pomeni spoštovanje, cenjenje predmeta ljubezni zaradi njega samega in je bolj duhovne narave. Predmet takšne ljubezni je lahko zelo abstrakten. V tem smislu lahko religiozne osebe govorijo o ljubezni do boga ali veliki umetniki o ljubezni do

svoje umetnosti, človekoljubi o ljubezni do človeka. Eros je strastna želja po objektu ljubezni, ki izključuje vse druge afektivne odnose do drugih objektov. Značilna zanj je seksualna želja. Philia pa pomeni ljubezen med prijatelji, ki je lahko tudi afektivna, vsekakor pa vključuje občutja prijateljstva in tovarništva med partnerji, vendar ni tako izključujoča kot erotična ljubezen (Ule 1995, 344). O romantični ljubezni v Antiki še ni bilo govora, ljubezen so si razlagali kot prijateljstvo, kot strast, kot spoštovanje. Razlaga ljubezni kot strasti bi sicer lahko ustrezala današnjemu pomenu romantične ljubezni, a takšna ljubezen je bila v antiki vredna posmeha, vrednotena celo kot duševna bolezen (Featherstone 1999, 2).

3.2 Srednji vek

Romantična ljubezen se je kot ideologija in kot jo razumemo danes, začela razvijati na dvorih v 12. stoletju. Glavni krivci za izvor pred tem neobstoječe kulture ljubezni so bili prebivalci srednjeveških dvorov. Ljubezen je postala ideologija, ki je vladala družbi (Featherstone 1999, 2). Georges Duby je (v Duby in Perrot 1992, 250) pisal o modelu dvorne ljubezni, ki se je razvil v Franciji v 12. stoletju. Model opisuje prefinjene odnose med moškimi in ženskami, tako na psihični kot tudi fizični ravni. V centru modela stoji ženska figura, dama. Beseda dama izhaja iz latinske besede *domina*, ki significira njen nadrejeni položaj, kot tudi to, da je poročena. Neporočeni mladenič jo opazi in se vanjo zaljubi na prvi pogled. Prevzame ga njena lepota in od trenutka, ko jo zagleda pozabi na vse drugo in misli le še na njo. Njeno pozornost si skuša pridobiti z galantnim vedenjem, pred njo poklekne, obljublja ji, da bo služil le njej, podari ji svojo osebo in tako ni več svoboden. Dama lahko v tem trenutku mladeniča zavrne oziroma sprejme, na tej točki pa se manifestira njena moč. V primeru, ko dama sprejme mladeniča, postane namreč ujetnica, saj je v tem socialnem okolju veljala stroga recipročnost darovanja. Duby pravi, da dvorna ljubezen ni bila zgolj platonična, opredeli jo kot igro in kot pri vsaki igri je bila tudi pri tej motivacija igre končna zmaga, zmagati je pomenilo ujeti plen. Duby poudarja, da ne smemo pozabiti, da je bila to igra, katere glavne niti so imeli v rokah moški. Damina nad-moč je bila vselej le navidezna. Čeprav je imela glavno vlogo v igri, kot ženska ni imela pravice uporabe svojega telesa tako, kot bi si sama želela. Njeno cenjeno telo, ki je nekoč pripadalo njenemu očetu, je sedaj pripadalo možu. Na dvorih v tem času ni bilo zasebnosti, dama je bila tako vedno na očeh mnogih in kakršnokoli kršenje pravil obnašanja, bi ji prineslo težko kazen, kakor tudi mladeniču, s katerim bi pravila kršila. Igro dvorne ljubezni je torej naredila zanimivo tudi nevarnost, strah pred kaznijo. Vitez, ki je želel priti do dame, je moral za pridobitev damine naklonjenosti uporabiti številne spletke in zvijače oziroma okoli nje zgraditi nekakšen skrivnostni vrt, diskreten prostor, kjer

ju ni mogel opaziti nihče drug. Tam je čakal na svojo nagrado, na povračilo daru. Kodificiranje odnosov je določalo, da je le-to potekalo v obliki številnih manjših naklonjenosti. Najprej je dama dovolila biti poljubljena na lica, nato na usta, nato je dovolila še kaj več. Spolni odnos med vitezom in njegovo damo vseeno ni bil dovoljen. Dvorna ljubezen je bila fantazija, ki je ženskam dala večjo moč kot kadarkoli poprej. Še vedno pa je šlo za strogo nadzorovanost v dobro definirani sferi fantazije in igre. Šlo je za strogo definiran model vedenja, ki je zabaval ljudi, ki so živeli na dvoru (Duby v Duby in Perrot 1992, 250–252). Na razvoj dvornega modela je močno vplivala družbena ureditev časa. Moški v 12. stoletju na območju Francije so bili razdeljeni v dve skupini. V prvo so sodili delavci, večinoma kmetje in vaščani. V drugo gospodarji, ki so živeli od sadov dela njihovih podrejenih ter se zbirali na dvorih. Na dvorih pa se je dogajala dvorna ljubezen. Fevdalci so prirejali dvorne plesne, na katerih se je igralo igro dvorne ljubezni. Šlo je za prefinjene vzorce vedenja, dvorjenje, zapeljevanje na eleganten način, ki je prikazoval sposobnost moškega pridobiti damino naklonjenost na drugačen način, kot so to počeli na vasi, kjer so se do žensk vedli popolnoma nespoštljivo. S tem so prebivalci dvora pokazali distanciranost, drugačnost od preprostih ljudi, igra je predstavljala ločnico v moškem svetu in je močno vplivala na razvoj vedenja v odnosih med moškimi in ženskami. Poroka je bila v tem času temelj družbene, fevdalne strukture, saj je določala dedovanje. Poroka je zagotavljala dediča. Temelj oziroma povod za poroko je bil drugačen od današnjega. Ljubezen in strast še zdaleč nista bili pogoj za vstop v zakon, temu je pogojevala kvečjemu naklonjenost, pa še ta je bila redka. Ljubezen in strast sta bili določeni celo kot škodljivi za red in uspešnost zakona. Običajno so se poročali le najstarejši sinovi, poroka ni bila nekaj samoumevnega, nekaj, kar bi si lahko privoščil vsak. Številni neporočeni moški so postali duhovniki ali vitezi, kar je pogojevalo tudi oblikovanje dvorne, viteške ljubezni ter trubadurstvo. Dvor je predstavljal območje regulacije in kontrole. Vitez ki si je pridobil damino naklonjenost, je moral premagati nešteto pravil in tabujev, ki so določali vedenje žensk na dvoru. Dvorna literatura, ki se je razvila iz omenjenih okoliščin in katere avtorji so bili večinoma zaljubljeni vitezi, je zabavala ljudi na dvoru in jim z igro dvorne ljubezni krajšala dneve preživete v brezdelju (Duby v Duby in Perrot 1992, 253–259). Dvorna ljubezen je regulirala predvsem vedenje žensk, nadzirala njihovo sposobnost zvestobe, šlo je za discipliniranje žensk, kot tudi model učenja lepega in prefinjenega vedenja. Ženske pa so od modela celo nekaj pridobile, saj je posredno izboljšal njihovo življenje. Moškim je veleval manj prostaško, živalsko obnašanje, omejil njihovo agresivnost in brutalno vedenje pri spolnosti, ki poprej ni bilo nikakor omejevano. Dvorna literatura je tako omogočila izboljšanje življenja nekaterih žensk in mogoče postavila temelj

spremembam na področju osamosvajanja žensk izpod patriarhata. Dvorna ljubezen je tako bistveno vplivala na razvoj družbe in odnosov med spoloma in na ločnico med našo in drugimi civilizacijami (Duby v Duby in Perrot 1992, 260–266). Kultura ljubezni je tako postala pomemben del znanja in delovanja, toda le med omejenimi skupinami privilegiranih moških in žensk, aristokracijo. Družbena elita 12. in 13. stoletja je bila prežeta z viteštvom, viteškim hrepenenjem, za katerega de Rougemont meni, da je šlo zgolj za ideal, za nerealne romantične predstave viteškega življenja. V tem obdobju je, kot že omenjeno, kot družbena ureditev vladal fevdalizem in z njim povezana stroga hierarhija. Dvorska ljubezen naj bi potemtakem nastala kot odziv na omenjeno surovo, brezčutno ureditev. Ljudje so v času, ko se je zakone sklepalo zaradi moči, statusa in denarja, hrepeneli po ljubezni, zvestobi, neodvisni od legalnega zakona. Šlo je za beg iz okolja močnega družbenega pritiska, kjer so zveze med dvema družinama sklepali prav tako formalno, kakor so navezovali diplomatske odnose in kjer sta skladnosti družbenih položajev in osebnih lastnosti veljala kot idealno merilo za dober zakon (de Rougemont 1999, 210–211). Preobrat od viteške poezije, ki so jo plemiči posvečali ženskam iz svojega sloja, se je zgodil s prehodom k romantični lirski poeziji, avtorji katere so bili izučeni pesniki, ki so potovali od gradu do gradu in opevali ljubezen med moškim in žensko. Le-ti niso bili pripadniki aristokracije, šlo je za pojoče pevce, trubadurje, ki so poveljevali ženske, moške pa opredeljevali kot sužnje žensk. Opevali so nesrečno in neuslišano ljubezen. Pesnik si je pridobil damino naklonjenost z lepim pesniškim poklonom, v zameno pa je dobil zlat prstan in poljub na čelo. Ali kot pravi de Rougemont: »Kaj je potemtakem trubadur, ki si je želel prave ljubezni, pričakoval od »dame svojih misli«, ki je bila zanj popolnoma nedosegljiva in vselej »previsoko«? En sam poljub, en sam pogled, en sam pozdrav« (De Rougemont 1999, 87). 12. stoletje je bilo obdobje, v katerem je romantična ljubezen dobila pozitiven prizvok ter podobo ideala. Ljubezen je postala pomembna tema in predstava, del družbenega diskurza vse do danes, saj so diskurzi dvorne družbe »skrivnostno in nejasno še vedno naši zakoni« (de Rougemont 1999, 15).

3.3 Novi vek

V 16. in 17. stoletju je bila vloga ženske, vse od rojstva pa do smrti, še vedno definirana v odnosu do moškega. Sprva kot legalna odgovornost očeta, nato moža. Pričakovano je bilo, da je bila ženska denarno odvisna od moškega, ki je urejal njeno življenje. Tako pa je bilo večinoma le v višjih, premožnejših slojih, saj je bilo za večino žensk iz nižjih delavskih razredov pričakovano, da so se, poročene ali ne, preživljale same. Kljub temu za žensko neodvisnost ni veljala kot naravno stanje, zato so bile plačane manj kot moški in le v redkih

primerih zaslužile dovolj za preživetje. Velikokrat je bilo pričakovano, da je nadrejeni neporočeno žensko vzel v svoj dom, ji nudil prenočišče in hrano, njeno plačo pa shranjeval in ji jo izročil le v primeru, ko je odšla nazaj domov ali pa se poročila (Hufton v Davis in drugi 1993, 16–17). V 16. in 17. stoletju sta prevladovala dva stereotipa glede zakonskih in izven zakonskih odnosov. Prvi je bil običajno zakonski, nečustven, večinoma ni vseboval ljubezni, njegov edini cilj pa je bil proizvesti moškega potomca. Drugi, večinoma izven zakonski, pa je nudil tako sentimentalno ljubezen, kot tudi seksualno zadovoljitev. V nižjih razredih sta bili obojestranska naklonjenost in seksualna kompatibilnost poročenega para lažje dosegljivi, saj je bilo mladim parom dovoljeno prakticirati nekatere spolne prakse, ki so dovoljevale medsebojno spoznavanje, že pred poroko (Matthews Grieco v Davis in drugi 1993, 83–84). V 17. stoletju se je začel pojem romantične ljubezni povezovati s pojmom heteroseksualnega zakona. V premožnejših meščanskih družinah se je v tem času začelo gojiti občutje družine, gospodinjstvo pa se je začelo počasi ločevati od zunanjega sveta. Družinsko življenje je postalo domena zasebne sfere, ločeno od javnega sveta. Ženska je dobila znotraj družine, zasebne sfere, mesto ljubeče matere in žene. Njena glavna naloga je s tem postala skrb za čustveno stabilnost moža in otrok. Ni šlo za ideal romantične ljubezni, saj je v tem obdobju izbira partnerja začela temeljiti na razumni ljubezni. Diskurz ljubezni je ženski dovoljeval izbiro moškega, s katerim se je poročila. Moški so tako morali v obdobju dvorjenja ustvariti videz zaljubljenega moškega, saj so se dame le tako odločile zanje. V angleški literaturi 18. stoletja zasledimo opise zaljubljenih, galantnih, predanih moških. Vzorec omenjenega vedenja se je v neki meri ohranil do danes. V 17. stoletju so pisatelji romanov iznašli »happy ending«, srečen konec sicer mučnih ljubezenskih prigod, ki so se končale s poroko. Ni šlo več za častno smrt iz viteškega romana, ki je obljubljal povečevanje v posmrtnem življenju, v 17. stoletju se je vse vrtelo okoli uveljavitve družbenega redu, zato je bil lahko »konec romana le vrnitev k nečemu, kar ni več roman – k sreči« (de Rougemont 1999, 198). Poroke so se kljub temu še vedno dogajale le med pripadniki istih družbenih stanov, stvarno ali namišljeno čustveno nagnjenje med možem in ženo pa je bilo redko, prijetno razkošje. V 18. stoletju ga celo obsodijo kot slab okus. Romantična ljubezen med plemstvom in pripadniki nižjih slojev je tako prevladovala kot tema posebne literature in pomenila pobeg iz zahtevnega in krutega vsakdanjega življenja. Iz življenja, kjer je šlo za dogovorjene poroke, partnerske zveze brez pravih občutkov intimnosti, brez zaupanja in globljih čustev. V 18. stoletju sta fizično poželenje in romantična ljubezen veljala kot nevarna temelja za vstop v zakonsko zvezo. Primernejši razlog za poroko so videli v prijateljstvu, razumevanju (Illouz 1997, 34–35). Tudi

Schopenhauer, eden najpomembnejših filozofov 19. stoletja, je o ljubezni, oziroma strasti, pisal kot škodljivi in nevarni. Strast po njegovem mnenju

škodljivo vpliva na najpomembnejše zadeve, vsak trenutek prekinja najresnejše posle in včasih zavede tudi največje duhove ... / ... vsak dan znova sproža najbolj zapletene in zle spore, uničuje najboljše razmere, trga najčvrstejše vezi ali pa uničuje življenje in zdravje. Včasih zaradi nje žrtvujejo bogastvo, položaj in srečo, še več – strast spremeni brezhibnega v površnega, zvestega pa v izdajalca; pojavlja se torej kot sovražen demon, ki se trudi, da bi vse spremenil, zmešal in porušil (Schopenhauer 2001, 10).

Ljubezen je šele v 19. stoletju postala temeljni razlog za vstop v zakonsko zvezo. Razlogi za novo vrednotenje ljubezni pa so bili: ločitev ljubezni od religije, oziroma sekularizacija diskurza ljubezni; vedno večja pojavnost tematike ljubezni v masovni kulturi, še posebno v filmih in oglaševanju; povečevanje ljubezenske tematike kot najpomembnejše, enačenje ljubezni s srečo, veseljem; povezovanje ljubezni s potrošnjo, romantizacija dobrin; povezovanje ljubezni z zabavo v novih definicijah romance, zakona, družinskega življenja (Illouz 1997, 25).

3.4 Sodobnost

Kot sem že omenila, se je v zgodovini poročne zveze sklepalo večinoma zaradi poročne pogodbe, ki je uravnavala dedovanje. Medsebojna privlačnost partnerjev pri tem ni bila relevantna (Giddens 2000, 45). Zveze v tradicionalni družbi so torej posamezniku omejevale možnost izbire partnerja, ob enem pa so ponujale stabilnost in zaščito, ki sta za posameznikovo notranjo identiteto izrednega pomena (Beck – Gernsheim v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 56). Na trajnost zakonske zveze sta dodatno vplivala tudi skupno kulturno in razredno okolje partnerjev in verska utemeljenost zakonske zveze, ki predpisuje dosmrtni rok trajanja. Razmerje med moškimi in ženskami v opisani družbi ni bilo enakopravno, vladali so patriarhalni odnosi, ki so moškim dovoljevali nadvlado nad ženskami. To se je pričelo spreminjati z industrijsko revolucijo, saj je le-ta omogočila začetek modernizacije, ki je ključno zaznamovala zahodno evropsko zgodovino. Patriarhalne vzorce je, poleg industrializacije in modernizacije, začel rahljati tudi proces individualizacije. Ta je postopoma uvedel težnjo po emancipaciji žensk, oblikovanju razmerij, ki temeljijo na svobodni izbiri, ukinjanju nepotizma ter vzponu racionalne birokracije. Kljub temu pa je bila individualizacija na začetku proces, ki je vplival v glavnem na življenje moških, ženske pa so bile v zakonski

zvezi še vedno podrejene. Individualizacija zavzema celoto družbenih procesov pozne modernosti, ki ne označuje le osvoboditve iz vnaprej predpostavljenih življenjskih oblik, kot so razredna pripadnost, spolne vloge, jedrna družina itd., temveč je sestavljena tudi iz izgube tradicionalnih varnosti in stabilnosti ter novega vključevanja v družbo. Posledično

to, kar je ali bi lahko bilo družina, zakonska zveza, starševstvo, erotika ali ljubezen, ni več predpostavljeno, očitno ali splošno veljavno, temveč predstavlja nekaj, kar se je od posameznika do posameznika ter od ene zveze do druge razlikuje in spreminja glede na posamične vsebine, omejitve, izključevanja, norme, morale in možnosti (Beck, Beck – Gernsheim 2006, 12).

Obdobje industrializacije lahko razdelimo na zgodnjo in pozno industrializacijo. Prva se s polnim zamahom začne v 18. stoletju, čeprav je delno obstajala že prej. V tem obdobju je delala tudi ženska, saj so bile mezde ekstremno nizke. V kasnejši industrializaciji je prišlo do povišanja plač in posledično tudi do višjega življenjskega standarda. Dohodek moškega pa naj bi bil dovolj visok, da je zadoščal za preživetje vse družine (Bock 2004, 166). Mož je torej zaslužil dovolj za materialno preskrbljenost družine, žena pa je tako lahko skrbela za dom in družino. To je privedlo do izoblikovanja novega tipa družine, številčno manjše jedrne družine. Ta je bila nevprašljiva, naravna, neizogibna in je posredovala primerne oblike vedenja na področju izbire partnerja, zveze in reprodukcije. Sovpada s heteroseksualnostjo, monogamijo, individualizmom, svobodnim trgom ter neuravnoteženostjo vlog moškega in ženske (Bernardes 1997). V drugi polovici 19. stoletja je začela patriarhalna moč domačega okolja, zaradi ločitve doma od delovnega okolja, pojenjati. Otroke so začeli pojmovati kot občutljiva bitja, ženske pa so dobile večji nadzor nad vzgojo (Giddens 2000, 49). Številčno pomanjšana družina, ki je bila posledica moderne kontracepcije, je za ženske prinesla novost, spolnost ločeno od neskončne serije nosečnosti in porodov. Kljub temu pa je ostal seksualni užitek domena moških. Moškim je bilo, za razliko od žensk, dovoljeno imeti neomejeno število spolnih stikov pred poroko in brez hujših družbenih sankcij ter neodobravanj tudi med zakonsko zvezo. Spolna segregacija je prinesla razlike tudi v pojmovanju ljubezni med partnerjema: za številne ženske sta bili ljubezen in poroka močno povezani, moški pa so ljubezen iskali izven zakona (Giddens 2000, 33). Proti podrejenosti in neenakopravnosti spolov se je začel boriti feminizem, ki se je sprva pojavil kot oblika ženskega gibanja v 19. stoletju in zgodnjem 20. stoletju. Gibanje problematizira koncept nuklearne družine, zakonske zveze, materinstva, gospodinjskega dela in si prizadeva za spremembe v odnosu med spoloma, kar vključuje gospodarsko, politično, socialno in kulturno izboljšanje položaja žensk

ter osvoboditev žensk izpod spolno določene podrejenosti (Bock 2004). S krhanjem tradicionalnih odnosov med moškim in žensko pa so se začele spremembe tudi na področju vloge moškosti. Moškim ni bilo treba več prehranjevati celotne družine, ljubezen in spolnost pa je moški lahko brez slabe vesti iskal izven zakonske zveze. Posledica vseh teh sprememb je bila, da je jedrna družina kot oblika družine izgubljala monopol, nadomeščati pa jo je začela vse bolj prisotna pluralizacija družinskih oblik, upadanje stopnje porok, naraščanje števila razvez, v drugo sklenjenih zakonskih zvez, samskih ljudi, ter zunajzakonskih skupnosti (Beck – Gernsheim 2002, 13). Postopno razkrajanje tradicionalnih vlog je ženskam prineslo vse večjo svobodo, še posebej od 60. let naprej, ko so se začele množično izobraževati in vstopati na trg delovne sile, tudi če poročene. Finančna neodvisnost jim je prinesla svobodo pri odločitvi glede izbire partnerja in vztrajanju v razmerju z njim, ljubezen pa naj bi bila po novem mogoča šele v takšnih pogojih (Featherstone 1999, 3). V 60. letih je seksualna revolucija pripeljala skupaj s kontracepcijsko tabletko številne spremembe na področju spolnosti, ki ni bila več povezana izključno z reprodukcijo, postajati je začela vse bolj permissivna in se vedno bolj osvobajala ponotranjenih spolnih vlog (Beck, Beck – Gernsheim 2006, 13). Poleg industrializacije, modernizacije, individualizacije in feminizma imata veliko vlogo v razumevanju razmerij in ljubezni tudi vzpon potrošništva ter sekularizacija. Družina že dolgo ni več enota produkcije, temveč predvsem enota potrošnje. V tem pogledu lahko razmerje razumemo kot investicijo, v katero vložimo čas, denar in trud v upanju, da se nam bo vse skupaj obrestovalo. Dobiček, ki ga pričakujemo od razmerja je seveda varnost, če pa se vse skupaj ne obrestuje več, enostavno zamenjamo osebo. Takšne vezi so izjemno krhke, ohlapne in nadomestljive in kot take niso stabilna opora v življenju posameznika. Sekularizacija pa pomeni zaton vpliva cerkve in višanje vloge posvetnih ideologij in razlag. Rimskokatoliška cerkev je imela skozi zgodovino močan vpliv na življenja ljudi, njihove partnerske zveze in spolno življenje. Obsojala je razvezo, zunajzakonske skupnosti in promovirala idejo nuklearne družine. Vsakršni spolni odnos, katerega namen ni bila reprodukcija je bil nemoralen, zato so ostro preganjali uporabo kontracepcije, splava in homoseksualnost. Nasploh je bila kakršnakoli strast pojmovana kot greh oz. nekaj slabega. Sekularizacija se je začela z reformacijo, danes pa je vpliv Cerkve na področju zakonske zveze skoraj dokončno izginil, kar je posledica spremenjene ideološke perspektive, ki je nastopila z modernizacijo, ter spreminjanjem strukture zaposlovanja, ki ga je prinesel postindustrijski kapitalizem (Goody 2003). Strast se je tako sekularizirala, premeščena je bila v sfero zasebnega in postala last posameznika (Giddens 1991). »Religija izgublja svoj položaj

pri definiranju razmerja med moškim in žensko, vse bolj v ospredju pa so posvetni vrednostni sistemi, kot sta potrošništvo in feminizem« (Stearns 2000, 158).

4 Ljubezen danes

Sodobni zahodni človek je osvobojen pritiskov materialnega preživetja, tradicionalnih zvez, verskih sistemov, socialnih odnosov. Pluralizacija življenjskih stilov in konkurenca vrednot sta povzročili razpad odnosov, ki so poprej osmišljali življenja posameznikov. V družbi, kjer razpadajo tradicionalne družbene vezi in samoumnevnost ter osmišljenost življenja, igrata ljubezen in spolnost vse večjo vlogo. Partnerska razmerja izgubljajo na svoji stabilnosti, ne pa tudi na privlačnosti (Beck v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 194). Hitro spreminjajoče se družbene razmere so ljubezen preoblikovale v popolnoma nove oblike. Ljudje imamo vedno večjo svobodo pri oblikovanju in vzdrževanju razmerij. Normalnost razmerij je vedno manj natančno definirana, kar pa v sodobni, hitro spreminjajoči svet vnaša vse več negotovosti in spremembe tudi na področju spolnih identitet, katerih določenost je vedno bolj rahla (Beck v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 40). Anthony Giddens v svoji teoriji o preobrazbi intimnosti govori o preoblikovanju intimnosti od tradicionalne družbe do sodobnosti. Značilnosti tradicionalne družbe so bile tesna povezanost med ljudmi, ki so jih družili skupni cilji, nameni, podobne izkušnje in pritiski. Življenje je bilo standardizirano, prelomne trenutke v človekovemu življenju so spreminjali rituali, avtoriteto pa so družbi predstavljale religija, lokalna skupnost ter sorodstveni sistem (Giddens 1991). Na prehodu iz predmoderne v moderno družbo pa so se v razmerju med moškim in žensko oblikovale tri faze. V prvi fazi, fazi družine kot gospodarske skupnosti, nihče od partnerjev ni razpolagal s svojo lastno, samostojno biografijo. V drugi, ko je prišlo do postopnega razpadanja tovrstnih skupnosti, so se moške biografije odprle novim procesom individualizacije. Družinska skupnost je ob tem ostala ohranjena, a zgolj za ceno zatiranja žensk. Približno od šestdesetih let 20. stoletja dalje pa se jasno kažejo obrisi nove dobe. V tej fazi smo priča novi dilemi: na eni strani imamo željo in prisilo, ki nas žene k temu, da smo svobodni posamezniki, na drugi pa potrebo po trajni skupnosti z drugimi ljudmi, ki pa so tudi sami opredeljeni s pogoji in potrebami svojih lastnih življenj (Beck – Gernsheim v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 87). Na prehodu k obdobju moderne je bila med spremembami v polju ljubezni zakonske zveze resnično ključna individualizacija ženskih biografij. Dejstvo, da se je tudi ženska polagoma osvobodila svoje eksistenčne povezanosti z družino, kar se je počasi pričelo šele ob koncu 19. stoletja, se je dejansko razmahnilo šele v šestdesetih letih 20. stoletja in se še danes razvija naprej s precejšnjo naglico. Dokler je bil samo moški tisti, katerega biografija je bila podrejena

procesom individualizacije in dokler je ženska ob njem živela zgolj komplementarno življenje nekakšnega priveska, ki se razdaja drugim, je bil obstoj družinske skupnosti v veliki meri zagotovljen – seveda za ceno neenakosti žensk. Šele v moderni se je začelo dogajati, da se v trenutku ljubezni združita človeka, ki oba živita vsak svojo, samostojno, »lastnoročno izdelano« biografijo, podrejeno specifičnim možnostim in prisilam (Beck – Gernsheim v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 72). Omenjeni samostojni biografiji pa gojita do življenja v dvoje tudi različna pričakovanja. Kot pravi Jessie Bernard (v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 72), je vsaka zakonska zveza sestavljena iz dveh zakonov: tistega, ki ga živi moški in tistega, ki ga živi ženska. Pričakovanja in upanja, ki jih moški in ženske gojijo glede ljubezni, se na določeni točki razhajajo. To velja tako za želje, povezane s spolnostjo in erotiko, kot tudi za delitev dela, ali za vzorce vsakodnevnih pogovorov, torej za standardne teme, ki se pojavljajo v komunikaciji med partnerjema. K takim spolno specifičnim razlikam sodi na primer dejstvo, da moški bolj poudarjajo instrumentalno plat ljubezni in zakona, tj., »da vse gladko teče«. Medtem ko so ženskam na splošno veliko bolj pomembna čustva in notranja bližina ter »vzajemno razumevanje« (Beck – Gernsheim v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 72–73). Ta razlika v pričakovanjih po vsej verjetnosti ni nova. Kar je pri tem novo, je način, s katerim se z njo soočamo. Ženske razumevajo same sebe vse bolj kot osebnost z lastnimi željami, zato so vse manj pripravljene, molče sprejemati neuresničitev le-teh. Morda bi lahko trdili, da so v preteklosti morale ženske, ki so bile nad zakonom razočarane, svoja upanja pokopati. Dandanes pa se, nasprotno, odločajo za to, da raje pokopljejo svoj zakon (Beck – Gernsheim v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 73). Na obzorju se torej prikazuje nova dilema. Prejšnje oblike odnosov so bile problematične, ker so zatirale ženske, ampak po drugi strani je bilo prav to zatiranje žensk tisto, kar je partnerstvo obdržalo skupaj. Problematičnost novih oblik tega odnosa pa je v tem, da imata sedaj vsak od obeh partnerjev svojo posebno, osebno biografijo, ali vsaj pravico do nje. Ker ni več zunanjih norm in prisil, si morajo posamezniki in pari svoj svet zgraditi sami, to pa počnejo z nenehnim delom na odnosu in komunikaciji, s pomočjo katere neprestano iščejo kompromise, razrešujejo krize, izmenjujejo informacije in mnenja ter ugotavljajo, kaj je zadovoljivo za oba (Beck – Gernsheim v Beck, Beck – Gernsheim 2006, 95–104).

4.1 Sodobno razlikovanje romantične ljubezni od drugih oblik ljubezni

Zaljubljenost oz. romantična ljubezen ima v moderni zahodni družbi izredno pomemben status. Filmi, literatura, revije, reklamni oglasi, umetnost in najrazličnejše popevke so prežeti z romantično tematiko. Večina ljudi romantično ljubezen obravnava tudi kot edino pravo

obliko ljubezni. V nadaljevanju bom podala teoretična mnenja avtorjev, ki ločijo med romantično ljubeznijo oz. zaljubljenostjo in drugimi oblikami ljubezni, ki se naj bi razvile iz romantične ljubezni. Romantična ljubezen oz. zaljubljenost je začetna faza ljubezenskega odnosa. Ta zajema strastno pripadnost zaljubljene osebe oboževani osebi, visoko stopnjo čustvene in erotične vzburjenosti, idealizacijo ljubljene osebe, ki sega do neke vrste zaslepljenosti, in hrepenenje po bližini ljubljene osebe. Te značilnosti niso »naravne«, temveč so kulturno-zgodovinski rezultat sprememb v dojetanju erotične ljubezni v zahodnem svetu. Na moderno pojmovanje ljubezni je namreč močno vplivalo obdobje romantike z »romantiziranjem« ljubezni, še prej pa renesančne in trubadurske legende in zgodbe o tem, kaj pomeni in kaj nam prinaša ljubezen (Ule 1995, 344). Romantična ljubezen se začne z dvorjenjem, katerega cilj je pridobiti erotičnega partnerja. Ženske pri dvorjenju poudarjajo obleko, lepoto in spogledovanje, moški pa svojo moč, bogastvo, spretnosti in znanje. Romantična ljubezen je čustveno in afektivno zelo intenzivna, vendar se kasneje umiri in preide v partnersko ljubezen. Za le-to je značilna globoka medsebojna čustvena navezanost partnerjev. Poleg globokih čustev pa vsebuje tudi veliko razuma, torej razumno in realistično percepcijo ljubljene osebe, njenih potreb, dobrih, kot tudi slabih lastnosti. S trajanjem in razvojem odnosa afektivna in močna čustva nadomesti močna potreba po medsebojni čustveni podpori in medsebojnem spoštovanju. Takšno obliko ljubezni poimenujemo tudi »zrela« ljubezen (Ule 1995, 345). Eva Illouz (v Illouz 1999, 167) podobno loči med modeloma romantične in realne ljubezni. Romantičen model opiše kot noro, brezglavo ljubezen, ki ni odvisna od ničesar, uspeva sama od sebe, realistični model pa je sopomenka za resno zvezo, zvezo, ki s časom uspeva in raste, za katero se je treba truditi, zanjo delati in ni samoumevna. Pri prehodu iz romantične v zrelo ljubezen pa naj ne bi šlo toliko za upadanje strastnosti, kot pa za spremembo v obrambnih mehanizmih, bolj natančno v tem, da začneta partnerja sčasoma drug drugega sprejemati kljub zaznavanju določenih nepopolnosti in slabosti drug drugega. Takšno sprejemanje pa je za resnično intimnost bistvenega pomena. Zrela ljubezen tako morda vsebuje manj strasti, a vsekakor več solidarnosti in spoštovanja med partnerjema (Aron, Fisher, Strong v Ule 1995, 345). Ameriški psiholog Robert A. Johnson (Johnson 1993) je mnenja, da se nam zdijo ostale oblike ljubezni in navezanosti proti zaljubljenosti že kar hladne, nepomembne in blede. Johnson loči med romantično ljubeznijo in človeško ljubeznijo. Meni, da je v današnjem poudarjanju romantične ljubezni, težko prepoznati človeško ljubezen, ker je le-ta zasenčena z razvpitostjo romance, da je skoraj nikoli ne iščemo same po sebi, saj komaj vemo, kaj iščemo, ko se tega lotimo. Romantična ljubezen je edinstven energijski sistem, množični pojav, tipičen za Zahod. Večina ljudi je prepričanih, da

je to edina oblika ljubezni, na kateri lahko temelji zakon ali ljubezensko razmerje in da je to edina prava ljubezen. Johnson o romantični ljubezni razmišlja kot o psihološkem paketu, kombinaciji prepričanj, idealov, naravnosti in pričakovanj, ki ne pomeni samo, da nekoga ljubimo, ampak da smo vanj zaljubljeni. Johnson je prepričan, da se romanca po svoji naravi spridi v egoizem, kajti romantična ljubezen ni usmerjena v drugo človeško bitje, ker je njena strast usmerjena v naše lastne projekcije, pričakovanja in fantazije. Takšna ljubezen potem sploh ni več ljubezen do druge osebe, ampak do samega sebe. Prava ljubezen se začne samo takrat, kadar ena oseba spozna drugo takšno, kot v resnici je, kot človeško bitje, in kadar začne to človeško bitje imeti rada in si želi zanj skrbeti. Človeška ljubezen, oziroma realna ljubezen, je torej po njegovem mnenju stanje navezanosti in povezanost z drugim bitjem. Ko ljubimo drugega, ljubimo tudi njegove slabe lastnosti, kar pomeni, da sprejmemo partnerja v celoti in nismo zaljubljeni le v projekcijo. Giddens (v Giddens 2000) loči med strastno, romantično in sotočno ljubeznijo. Pravi, da je za strastno ljubezen značilno, da vzplamti nepričakovano in človeka preplavi z intenzivnimi čustvi, ki mu dajo občutek povezanosti z ljubezenskim objektom. Posameznika ta oblika ljubezni korenito posrka iz območja vsakdanjosti, njenih rutin in obveznosti in tako nanj deluje osvobajajoče. Človek, ki doživlja strastno ljubezen, je pripravljen na radikalne odločitve in dejanja, kar pomeni, da je potencialno nevaren za družbeni red. Te ljubezni niso nikoli nikjer poznali kot nujen ali zadosten pogoj za zakonsko zvezo, v večini kultur je celo percepirana kot zakonolomska. Romantična ljubezen je za razliko od strastne kulturno specifična (Giddens 2000, 44). Čeprav tudi ta oblika ljubezni vsebuje nekatere elemente strastne ljubezni, se ob tem dviga nad njo, saj verjame v vzvišeno ljubezen, ki prevlada nad spolnim poželenjem in je namenjena posebni, izrazito idealizirani osebi. S to osebo naj bi se zlili v eno in skozi njo našli potrditev samega sebe. Dandanes pa se pod pritiski ženske spolne emancipacije in avtonomije ideali romantične ljubezni lomijo (Giddens 2000, 66). Prihaja do spopadov med romantično ljubeznijo in novo razvijajočo se sotočno ljubeznijo, ki je značilna za čisto razmerje (Giddens 2000, 67). Sotočna ljubezen (Švab v Giddens 2000, 216) temelji na čustveni povezanosti in ne na družbenih merilih. Temelji na intimnosti, kjer odpiranje drug drugemu ter čustveno dajanje in sprejemanje poteka v duhu enakosti in se na ta način približuje prototipu čistega odnosa. Razmerje se tako razvije toliko, kot se razvije intimnost, pri procesu pa sodelujeta oba spola enakovredno (Giddens 2000, 123).

5 Vidiki preučevanja ljubezni

5.1 Kulturni vidik

Kot smo lahko izluščili že iz diahronne metode preučevanja pojma ljubezni, sta doživljanje ljubezni in razvoj ljubezenskih odnosov močno odvisna od dominantnih predstav o ljubezni v določenem kulturnem okolju. Vendar pa se kljub temu, da se zdi romantična oblika ljubezni nekaj zelo splošno človeškega, najdejo družbe in kulture, v katerih je zelo redka ali neznana (Hinde v Ule 1995, 348). Reprerentacije ljubezni močno vplivajo na naše predstave o »normalnih« medčloveških odnosih. Kamorkoli gremo, kjerkoli smo, povsod nas obkrožajo predstave, običajno romantične, ljubezni, ki nam govorijo o tem, kaj je normalno, družbeno sprejemljivo. O njej se neprestano govori, piše, poje. Velja za željeno stanje v umetnosti, literaturi, popularni glasbi, v oglasih, v melodramah, filmih, na televiziji, v časopisnih člankih in priročnikih. »Tiskani in elektronski mediji nam ponujajo interpretativne vzorce (simbole, zgodbe in konstrukte), s pomočjo katerih poteka (narativna) konstrukcija romantičnega jaza in izkustva (ter dejanj in odnosov) ljubezni« (Šadl 2000, 191). Kljub temu imajo ljudje, celo v zahodnem svetu, nemalokrat zelo nejasne predstave o ljubezni in so pogosto zmedeni glede tega, ali naj imajo svoja čustva in občutke za znak ljubezni ali ne. Prav tako jim ni popolnoma jasno, ali to, kar počnejo, izhaja iz ljubezni ali ne. Na splošno naj bi veljalo, da bolj kot neka kultura ljubezen idealizira, bolj radi bodo ljudje svoja občutja opisovali kot ljubezen. V kulturah, ki pri uspešnosti dvorjenja ljubljene osebi poudarjajo pomen nekaterih posebnih lastnosti, na primer fizične lepote, moškosti, popustljivosti, bodo osebe pogosteje iskale in našle ljubezenske partnerje, ki ustrezajo tem lastnostim, in v odnosu do takšnih partnerjev se bodo prej začele vesti kot zaljubljene osebe. Kultura vpliva na čustveno doživljanje in na izražanje čustev in na vse vrste odnosov, ki nastanejo na čustveni osnovi (Ule 1995, 348). Naša stališča v zvezi z romantično ljubeznijo se nanašajo na več področij. Dandanes se v zahodnem kulturnem krogu povezujejo predvsem s predstavami o poroki in družini, s tradicionalnim izkazovanjem romantične naklonjenosti, s spolnim obnašanjem, z nizom vsakdanjih rutinskih opravil, z religioznim vidikom ljubezenskega obnašanja, pa tudi z vidiki odklonske spolnosti in uživanja mamil. V dojemanju stopnje romantičnosti pa obstajajo tudi razlike med spoloma, saj ženske opredeljujejo kot romantične prvine poroke in družine, tradicionalne romantike, rutinske dejavnosti in religije, moškim pa se zdijo bolj romantične prvine normalne spolnosti, odklonske spolnosti in drog (Cimbalo & Novell v Musek 1995, 92). V naši in tudi v drugih kulturah torej obstajajo dvojni standardi v odnosu do ljubezni. Ženske bolj poudarjajo prvine ljubezni, kot so varnost, nežnost in emocije, moški pa ljubezen

enačijo predvsem s spolnostjo. Ljubezen je vsesplošen, občečloveški pojav. Vendar pomen in vloga ljubezni v vseh kulturah nista enaka. Ob tem, da smo zmožni ljubiti in da obstajajo vrojeni, nagonsko naravnani vzorci odzivanja z ljubezenskimi čustvi, se moramo ljubiti vendarle tudi naučiti. V naši, zahodni kulturi ima ljubezen precejšen pomen. Imamo jo za temelj zakonske zveze in družinskega sožitja. Toda v naši preteklosti ni bilo tako in predstava, da mora idealni zakon temeljiti na ljubezni je bila v Evropi vsesplošno sprejeta šele pred nekaj stoletji. V mnogih drugih kulturah ta predstava še dandanes ni uveljavljena. V Indiji in marsikje drugod se poročajo pari tako, da se njihovi starši že zgodaj dogovorijo za poroko. Tudi pri nas je bil zakon zaradi ekonomskih, slojnih razlogov ali pa zakon iz »potrebe« (ker je žena zanosila) pogost in gotovo tudi danes ni popolnoma izjemen. V nekdanji Sovjetski zvezi je v neki anketi leta 1986 le okrog 50 odstotkov žena in 33 odstotkov mož izjavilo, da so se poročili iz ljubezni (veliko se jih je poročilo zaradi osamljenosti, skupnih interesov ali nosečnosti) (Musek 1995, 106). Povezovanje ljubezni s spolnimi odnosi je danes v našem kulturnem krogu razširjeno, vendar ni bilo tako v vseh časih in v vseh kulturah. V srednjem veku so ljubezen pojmovali v strogo duhovnem smislu in jo striktno ločevali od spolnosti. V našem kulturnem krogu se torej učimo povezovati ljubezen tako s spolno privlačnostjo, kot tudi s poroko in družinskim življenjem. Za nas pomeni ljubezen med drugim tudi: imeti spolnega partnerja, imeti otroke, poročiti se in biti srečen v družini, kamor vse to sodi zraven. Od malega slišimo, kako sta se »mami in oči poročila zato, ker sta se imela rada«. Od malega gledamo filme, kjer se ljudje zaljubijo, ljubijo in poročajo. Ko nastopi adolescenca s telesno, čustveno in socialno dozorelostjo, smo torej že nekako pripravljeni na to, da bomo »ob pravem trenutku srečali pravo osebo« (Musek 1995, 107).

5.2 Biološki vidik

Kulturne razlage ljubezni nam ne podajo vseh odgovorov na vprašanja glede ljubezni. Fenomen lahko opazujemo tudi z bioloških in evolucijskih vidikov. Že Arthur Schopenhauer se je v 19. stoletju vprašal, zakaj je evolucija proizvedla mehanizem, ki za nekaj časa zmede celo največje glave, ki se ne boji vmešati v pogajanje državnikov, ki razdre najdragocenejše zveze in raztrga najtrdnejše spona ter včasih vzame življenje ali zdravje, bogastvo, položaj ali srečo. »Čemu vsa ta zmeda, bes, strah in nesreča?« In na vprašanje odgovoril preprosto: »Ko pa je njen edini namen, da vsak Janko najde svojo Metko« (Schopenhauer 2001, 11). Za končni cilj vsake ljubezni pa je določil sestavo, proizvodnjo novega rodu. Zapisal je tudi, da v ljubezenskih razmerjih ne gre »za posameznikovo dobro in bolečino, temveč za samo bistvo in posebno kakovost rodu prihodnjih časov« (Schopenhauer 2001, 12). Tako kot

Schopenhauer, so tudi neodarvinisti, znanstveniki, kot tudi katoliška cerkev, ljubezen zreducirali na ozko polje reprodukcije. »Naravno je, da so moški promiskuitetni, in več žensk kot oplodijo, večja je verjetnost, da bodo multiplicirali svoje gene. Naravno je, da so ženske bolj monogamne. Navsezadnje lahko v primerjavi z neomejeno produkcijo moške sperme ustvarijo le omejeno število potomcev. Če poenostavimo, stališče neodarvinizma je, da moški investirajo v kvantiteto, ženske v kvaliteto (Verhaeghe 2002, 27). Jonathan Weiner (v Weiner 1999, 112–127) pravi, da je Darwin razdelil življenjsko pomembne evolucijske prilagoditve v dve skupini. V prvo je uvrstil tiste, ki omogočajo preživetje, v drugo tiste, katerih posledica je uspešna reprodukcija. Kot primer prve je navedel gen za čas, ki ga ločimo od percepcije časa. Ta naj bi na primer omogočal volkovom loviti ob točno določenem času, ko je njihov plen najbolj ranljiv. Adaptacije v reprodukciji pa naj bi bile stare prav toliko kot preživetvene. Brez reprodukcije se Darwinov proces vendarle ne bi mogel začeti. Če je gen za čas tisti, ki določa telesno preživetje vrste, potem je instinkt za reprodukcijo tisti, ki določa vso kompleksnost obnašanja vrste. Seksualna selekcija veleva tekmovanje med samci, ki skušajo z določenim seksualnim obnašanjem vrste očarati samico. Samopromocija, dvorjenje in spolnost so vzorci seksualnega vedenja, ki jih ne opazimo le pri človeku. Kiti grbavci na primer pojejo ljubezenske pesmi, ki odmevajo skozi oceanske vode v radiju do tisoč milj in se spreminjajo iz sezone v sezono. Nekateri avstralski ptiči gradijo posebne skulpture, ki privabijo samice. Nekatere vrste teh ptičev gradijo le-te iz vejevja in grmičevja, nekatere zgradijo skulpture, skozi katere se lahko njihova izbranka sprehodi. Vse le za to, da bi jo očarali. Na Havajih je seksualna selekcija vodila v razvoj seksualnega obnašanja med sadnimi muhami. Le-te dvorijo samicam, ki se v svojem življenju parijo le enkrat, z lastnimi izločki polnimi feromonov. Samice si vzamejo kar nekaj časa, preden si izberejo svojega samca, ki ga po parjenju ne vidijo nikoli več. Seksualni instinkt in z njim povezani vzorci seksualnega vedenja so torej dedni, gensko pogojeni (Weiner 1999, 127). Raziskovalci domnevajo, da so se v teku človekove evolucije razvile tiste strategije obnašanja, ki tako kot pri živalih omogočajo uspešno reprodukcijo in ob enem uspešno nego potomstva. Vzorci obnašanja, ki sprožijo zaljubljenost, imajo torej značilnosti instinktivnega obnašanja. V kolikor nam na primer neka oseba nakloni daljši pogled, je možno, da jo bomo začeli gledati s povečano simpatijo, ne da bi si to pravzaprav tudi želeli. Buss (v Muek 1995, 105) je ugotovil, da ženske iščejo moške, ki imajo možnosti zaščititi njihovo potomstvo, da moške vrednotijo glede na sposobnosti, uspešnost in status ter da jih privlači ljubezensko obnašanje moških, ki kaže njihove zmožnosti in uspešnost. Moški pa iščejo ženske, ki lahko čim večkrat rodijo, vrednotijo ženske glede na mladost, zdravje in privlačnost ter jih privlači ljubezensko

obnašanje žensk, v katerem se kaže zmožnost reprodukcije. Po Buss-u se je pri človeški vrsti zmožnost ljubezni razvila z namenom krepitev učinkovitosti reprodukcijske strategije. Dandanes moramo upoštevati tudi vedno bolj spremenjene spolne vloge v moderni družbi. V razvitem svetu je število potomstva omejeno, prav tako upada dominantnost moških in njihova pomembnost kot skrbnikov družin. Kljub temu pa je velika medkulturna raziskava pokazala, da ženske v vseh kulturah pri moških še vedno bolj cenijo materialno in statusno uspešnost, moški pa pri ženskah mladost in privlačnost, torej reproduktivno uspešnost (Buss v Musek 1995, 106). Tudi Kenrick in Keefe (v Musek 1995, 106) sta ugotovila, da imajo moški v vseh kulturah za partnerke rajši mlajše ženske, ženske pa večinoma izbirajo partnerje iste starosti ali pa starejše moške. Ameriška antropologinja Helen Fisher (Fisher in drugi 2002) je preko številnih raziskav ugotovila, da je v človeški evoluciji pred približno dvema milijonoma let nastala sprememba v delovanju možganov, ko se je iz kratkotrajnega občutka navezanosti razvila romantična ljubezen. Romantična ljubezen zanj ni le čustvo, ampak je pomemben motivacijski sistem, ki se je razvil iz povsem bioloških potreb. Fisherjeva deli ljubezen v grobem na tri stadije in pravi, da v vsakem od teh med nami deluje druga kemija. Prvo, poželenje, nas vleče enega k drugemu, romantična privlačnost nam da motivacijo, zaradi katere se posvečamo drug drugemu, navezanost pa nam omogoči, da toleriramo tudi tiste lastnosti partnerja, ki nas motijo in se kljub temu odločimo za podmladek. Poželenje je tisto, ki prebudi naše oči in misli. Helen Fisher je mnenja, da je moški organizem bolj nagnjen k sproščanju snovi, potrebnih za razvoj te faze. Zaradi tega liberalnost oz. zadržanost (pri ženskah) pri seksualnosti ni predvsem kulturnega izvora. V tej fazi se v našem telesu pretaka posebej velika količina estrogena in testosterona, ki se mu pridružujejo še dopamin (t.i. kemikalija sreče, ki povzroča občutek blaženosti), norepinefrin (vrsta adrenalina) in feniletilamin. Kombinacija vseh naštetih snovi povzroči vzhičenost, intenzivne občutke, nespečnost, hrepenenje, zmanjšan apetit in skorajšnjo obsedenost z oboževano osebo. Ker pa bi naše telo na dolgi rok le težko preneslo toliko razburjenja, se iz te faze razvija naslednja – romantična privlačnost. V tej fazi s spoznavanjem partnerjev privlačnost postane osebna, vzbudi se želja po ekskluzivnosti zveze. V telesu se v obdobju druge faze prelivajo večje količine feromonov, dopamina, norepinefrina in serotonina, ki je podoben amfitaminom, priljubljeni drogi mladostnikov. Raziskave so pokazale, da ta faza traja med letom in pol in tremi leti. Poželenje in romantična privlačnost sta torej minljivi fazi. Prerasli bosta v prijateljstvo, skupna zanimanja in načrte, povezanost zaradi otrok in lastnine ter dolgih let skupnih spominov. V tej fazi, ki lahko traja desetletja, vladata vazopresin in oksitocin. Vsak od teh treh mehanizmov ima tudi svoj poseben evolucijski namen. Smisel seksualnega

poželenja je v tem, da se osebi opazita, namen romantične ljubezni je po mnenju Fisherjeve ta, da se vsa naša energija usmeri zgolj na eno osebo, torej da ne izgublamo časa z ukvarjanjem z drugimi osebami. Dolgoročna navezanost pa poskrbi, da osebi ostaneta skupaj vsaj toliko časa, da otroci odrastejo (Fisher in drugi, 2002).

5.3 Psihološki vidik

Ljubezen je po mnenju večine psihološko, če ne najpomembnejše, zagotovo najzanimivejše čustvo. Kljub temu do sedemdesetih let večjega poudarka pri raziskovanju psiholoških razsežnosti pojava skoraj ni zaslediti. Med pionirji raziskovalcev psihološke vsebine ljubezni je bil ameriški psiholog Rubin (v Musek 1995, 90), ki je izdelal lestvico ljubezni, ki zajema več postavk, ki vsebujejo značilnosti posameznikovega doživljanja in obnašanja. V lestvici najdemo predvsem tri sestavine ljubezni, ki so: potreba po navezovanju in odvisnosti, podpora in pripravljenost pomagati in potreba po posedovanju in izključnosti v odnosu do ljubljene osebe. O zaljubljanju na prvi pogled v osebo, ki je sploh ne poznamo, poročajo ljudje vseh starosti. Takšna oblika ljubezni naj bi bila posledica močne telesne privlačnosti, kombinirane s specifičnim vzorcem obnašanja. Ti vzorci obnašanja so pogosto nezavedni in obojestranski in tako lahko sklepamo, da je zaljubljanje do neke mere nagonske narave, programirano v genetski dediščini človeške vrste. Takšen vzorec obnašanja bi lahko bila, že v biološkem vidiku ljubezni omenjena izmenjava pogledov med dvema osebama, ki pa je ne smemo zamenjevati s spogledovanjem. Pri postopnem razvijanju in poglobljanju ljubezni pa so pomembne predvsem značajske lastnosti, ki vplivajo na medsebojne odnose. Medsebojno spoznavanje, odkrivanje drug drugega in deljenje skupnih skrivnosti lahko poglobijo občutja intimnosti in navezanosti in tako postane ljubezenski odnos popolnejši. Po drugi strani pa se, v kolikor partnerja ugotovita, da se osebnostno ne ujemata ali pa sta razočarana nad tem, ker začetne idealizirane podobe niso uresničene, lahko tudi razblini (Musek 1995, 104). Da se ljubezen lahko »zgodí«, morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Ameriška psihologinja Hatfieldova (v Musek 1995, 88) je le-te strnila v tri kategorije. Najprej mora biti seveda prisotna oseba nasprotnega spola, ki je glede na naše kriterije (privlačnost, starost, višino itd.), primerna kot ljubezenski partner. Ljubezen se nato lahko razvije glede na ustreznost kulturnemu okolju, v katerem se posameznik nauči ljubiti in pričakuje, da se bo nekoč zaljubil. Ob teh dveh pa je bistvenega pomena tudi pojav ustreznega fiziološkega vzbujenja, ki ga posameznik tolmači kot ljubezensko. Avtorji si delijo mnenja glede tega, ali je ljubezen le posebno intenzivna in skrajna oblika privlačnosti ter ugajanja, ali pa gre za posebno pozitivno čustvo, ki se po kakovosti razlikuje od ugajanja. Freud (v Musek 1995, 89) je na

primer smatral, da so ne ljubezen, ampak tudi vsa pozitivno naravnana čustva izraz spolnega gona, spolne sle, libida, oziroma psihične energije, ki jo je pripisoval temu gonu. Po Freudovem mnenju gre pri ljubezni za sublimirano obliko spolnosti, za socialno sprejemljiv način izražanja spolnih želja. Romantična ljubezen lahko tako pomeni obrambno preusmeritev prepovedane spolne težnje do staršev, pri kateri ženska premesti svoje gonske težnje od očeta k drugemu moškemu liku in na enak način premesti moški svoja libidna nagnjenja od matere k ženski, v katero se zaljubi. Ob tem je povsem verjetno, da bo posameznik idealiziral lik svojega partnerja. Nezavedno identificiranje očeta, oziroma matere v tem liku pa lahko povzroči neprijetnosti, če ne prej pa kasneje, ko posameznik spozna, da se partnerjeve lastnosti in vedenje ne ujemajo z idealizirano podobo. Ljubezen ima torej na sebi nekaj »transfernega«, prvine zgodnjega in zatrtega spolnega odnosa do starša nasprotnega spola (Musek 1995, 96). Omenjene prvine se v večji ali manjši meri prenesejo na poznejši ljubezenski odnos. V kolikor so premočne, se velikokrat zgodi, da se ljubezen ne more dobro razvijati. Lahko se zgodi, da ljubljena oseba vzbudi tako močne nezavedne asociacije na potlačene in nedovoljene »incestne« odnose, da se ji posameznik enostavno ne more približati in imeti z njo intimnih, spolnih odnosov. Možno pa je tudi, da posameznik v ljubljeno osebo projicira preveč potez transfernega vzorca in jo tako idealizira. V temu primeru je posameznik razočaran, ko spozna, da se ljubljena oseba ne ujema z idealizirano podobo in tako pride do motenj in konfliktov v zvezi. Do motenj obeh omenjenih vrst prihaja tem pogosteje, čim manj uspešno je bil v preteklosti posameznika razrešen »incestni« kompleks Ojdipovega (pri moških) ali pa Elektrinega tipa (pri ženskah) (Musek 1995, 97). Tudi Eysenck je mnenja, da v ljubezenskem odnosu slej kot prej ugotovimo, da naš ljubljene ni »princ na belem konju«, oziroma ljubljena ni »pravljurna princesa«. Soočenje z realnim jazom ljubljene osebe pogosto zmanjša intenzivnost ljubezni, ki jo do njega, oziroma nje, čutimo. Čeprav smo ljudje večinoma mnenja, da znamo dobro oceniti karakter drugih ljudi, se nam velikokrat zgodi, da precenimo osebe s katerimi smo v čustvenem odnosu. Delno je za to krivo dejstvo, da močna čustva izkrivijo pravo sliko, ki bi jo drugače ustvarili o osebnosti ljubljene osebe, vendar so možni tudi drugi ključni dejavniki, ki vplivajo na to. Eden je naša želja po tem, da partner potrdi in uresniči našo željo po čudovitem in privlačnem partnerju. Zaradi tega se pogosto zgodi, da se med dvorjenjem partnerja vedeta očarljivejše in s tem poskušata eden drugega prepričati, da sta točno tisto, kar si drug za drugega želita, da bi bila (Eysenck 1990, 53). Maslow (v Musek 1995, 90) povezuje ljubezen s svojo teorijo motivov, v kateri razlikuje potrebe pomanjkanja ali D-potrebe in potrebe bivanja oziroma B-potrebe. D-ljubezen se najpogosteje pojavlja kot odziv na nezadovoljeno potrebo po pripadnosti, pri

kateri skuša posameznik s čustvenim navezovanjem na drugo osebo zadovoljiti lastna občutja negotovosti in primanjkljaja. Takšna oblika ljubezni naredi človeka odvisnega in je pretežno destruktivne narave, saj pri njej posameznik težko sprejme spreminjanje in razvijanje ljubljenе osebe, kar vodi v razočaranje. B-ljubezen pa je rezultat zaljubljenosti ljudi, ki imajo ostale potrebe zadovoljene, so torej samo-aktualizirani, zato takšna ljubezen ne povzroča občutkov odvisnosti v odnosu do partnerja, ampak vodi v uživanje v medsebojnem sprejemanju in spoštovanju. Na ljubezenski odnos odločilno vplivajo čustva in medosebna komunikacija med osebama, ki se ljubita. Tako nas ne sme presenetiti, da so pri raziskovanju ljubezni raziskovalci namenili največ pozornosti prav preučevanju ljubezni z značilnimi intenzivnimi in strastnimi čustvi na eni strani, in tople in globoke ljubezni med dvema tesno povezanim partnerjema na drugi strani. Ameriški psihologinji Elaine Hatfield in Ellen Berscheid opredelita strastno ljubezen kot popolno prevzetost nad drugo osebo, ki naj bi vključevala močna, ekstatična čustva (ljubezenski zanos, prevzetost, vznesenost), ob enem pa nežnost in tudi močne spolne želje. Walster in Walster pa opisujeta strastno ljubezen kot »divje čustveno stanje, kaotičnost občutij in čustev: nežnost in spolno hotenje, vznesenost in bolečina, tesnoba in vzradoščenost, nesebičnost in ljubosumnost« (Musek 1995, 92). Hatfieldova pravi, da so za strastno ljubezen značilna vznesenost, prevzetost, obsedenost s partnerjem, njegovo idealiziranje, občutje fiziološkega vzbujenja in partnerjeva spolna privlačnost, občutja nesrečnosti in obupanosti v kolikor je karkoli narobe z odnosom, močna želja po partnerjevi prisotnosti, želja biti ljubljen s strani partnerja. Tovariško ljubezen pa psihologi opredelijo kot čutenje globokih, toplih, zaupnih čustev do partnerja, ustvarjanje tesnih in prepletenih odnosov. Povezujejo jo z naklonjenostjo, navezanostjo, zaupanjem, spoštovanjem, zvestobo, tesno zblizanostjo, intimnostjo in poznavanjem (Driscoll, Davis, & Lipetz v Musek 1995, 92). Oba tipa ljubezni se lahko, lahko pa tudi ne pojavljata istočasno. Ob prebiranju literature pa lahko vedno znova naletimo na opise ljubezni z značilnostmi strastne vseobsegajoče ljubezni tipa Romeo in Julija. Psiholog Tennov (v Musek 1995, 93) je tovrstno obliko ljubezni poimenoval »usodna ljubezen«. Temeljne značilnosti takšne vrste ljubezni so njena neizpolnjenost oziroma oviranost, posledica težko premostljivih ovir. Ob teh posameznik vedno močneje hrepeni po ljubljeni osebi, postaja obseden z njo. Za tovrstno obliko ljubezni je osupljiva tudi njena intenzivnost in dolgotrajnost. Psihološka razlaga teh dveh značilnosti je, da je intenzivnost usodne ljubezni vsaj delno posledica neizpolnjenih in nezadovoljenih čustvenih in spolnih potreb. Neizpolnjenost pa povečuje stopnjo želje in potrebe, ter povzroča trajnost usodne ljubezni. V kolikor zadovoljitve ni, tudi ugašanja potrebe ne smemo pričakovati. Tennov je mnenja, da lahko usodna ljubezen traja, le v kolikor

ni nikoli izpolnjena. V primeru, da pride do zadovoljitve, izpolnjenosti cilja, se prav lahko zgodi, da vsa privlačnost ljubljene osebe ugasne, želja pa zamre. Nedosegljivost cilja naredi torej usodno ljubezen močno in silovito ter ohranja in celo krepi idealizirane predstave o ljubljeni osebi. Tudi Robert J. Sternberg, ameriški psiholog (v Musek 1995, 97), je poskusil zajeti v enoten teoretski okvir vse pomembne dimenzije in vrste ljubezni. Opredelil je tri osnovne sestavine oziroma dimenzije ljubezni, ki so: intimnost, strastnost in zavezanost. Intimnost je pretežno čustvena komponenta in se kaže kot težnja po bližini partnerja, medsebojna povezanost, toplina in odkritost, iskanje stikov in komunikacije, vzajemna čustvena podpora in razumevanje, skrb za partnerja, visoko vrednotenje partnerja. Strastnost opredeli kot motivacijsko komponento, ki se izraža kot zanosna čustvena usmerjenost k partnerju in kot telesna privlačnost partnerja, kot želja po zadovoljitvi različnih potreb v odnosu do partnerja, spolnih, kot tudi drugih. Zavezanost pa je pretežno kognitivna komponenta ljubezni, ki se povezuje z odločitvijo, da se na nekoga globoko navežemo, da ga ljubimo in ostanemo z njim. Kaže se v težnji, da se vztraja v odnosu s partnerjem kljub vsem težavam in z njimi vred. Sternberg je nato, kot kombinacije navedenih treh sestavin, opredelil različne tipe ljubezenskega odnosa. Romantična ljubezen je kombinacija strastnosti in intimnosti, za zavezanost pri tej obliki ljubezni še ni dovolj časa. Tovariška ljubezen, kot je na primer ljubezen dolgoletnih zakoncev, vsebuje veliko intimnosti in zavezanosti, strastnosti pa je veliko manj. Za viteško ljubezen sta značilni strastnost in zavezanost, intimnosti pa tu ni. V literaturi zasledimo mnogo primerov takšne ljubezni, karikatura takšne oblike ljubezni je Don Kihotova ljubezen do Dulcineje Toboške. Pri popolni ljubezni pa so vse tri komponente enako močno izražene, obstajajo pa tudi oblike ljubezni, kjer se pojavljajo le posamične sestavine, npr. ugajanje (intimnost), obsedenost (strastnost) in prazna ljubezen (zavezanost) (Musek 1995, 98). Ljubezenski odnos se torej v časovnem obdobju, ki ga partnerja preživita skupaj spreminja. Strastnost je na primer značilna za začetno obdobje ljubezni in običajno dokaj hitro upade. Intimnost in zavezanost s časom naraščata, od njiju pa je odvisna tudi trajnost razmerja (Musek 1995, 100). J. A. Lee (v Eysenck 1990, 48) je trdil, da imajo različni tipi parov tudi različne stile ljubezni. Kot primarne tri stile je označil Eros, Storge in Ludus, kjer je prvi osnovan na takojšnji fizični privlačnosti, fasciniranosti nad lepoto partnerja; Storge je v nasprotju z Erosom nedramatičen stil ljubezni, ki temelji na pozornosti in prijateljstvu; Ludus izvira iz latinske besede za igro in poimenuje neresen, hedonističen odnos v katerem partnerja nista pripravljena na resno, dolgo trajajočo zvezo. J. A. Lee je razvil še dodatne tri ljubezenske stile, ki izvirajo iz opisanih temeljnih treh. Kombinacija Erosa in Storge naj bi bila Agape, ki je altruistična oblika ljubezni, Storge in Ludus skupaj tvorita Pragmo, ki je

realistični in praktični ljubezenski stil, pri katerem partner aktivno išče kompatibilnega partnerja. Zadnji stil je Mania, ki združuje Ludus in Eros. Gre za ljubezenski stil z visoko emocionalno ravni v obliki obsedenosti in ljubosumja. Različni stili ljubezni torej določajo v kolikšni meri si bosta partnerja izkazovala ljubezen in koliko prostega časa bosta preživela skupaj. Na ljubezenski stil močno vpliva spol, saj moški pogosteje spadajo v skupini Ludus in Eros, kar se ujema s stereotipno trditvijo, da imajo moški višjo spolno slo in da se težje kot ženske odločijo za resno zvezo. Ženske so v povprečju bolj Pragmatične in Storgične kot moški, so pa tudi bolj Manične (Eysenck 1990, 49). Psihologa Robert Sternberg in Susan Grajek (v Eysenck 1990, 49) pa sta nedavno odkrila, da gre pri ljubezni med partnerjema, ljubezni med staršem in otrokom, med sestrami in brati in pri ljubezni med najboljšimi prijatelji v bistvu za v njenem temelju enako ljubezen. Z raziskavo sta ugotovila, da so ključne karakteristike ljubezni medosebna komunikacija, podpora in medsebojno deljenje. Bolj specifično, da ljubezen vključuje globoko razumevanje druge osebe, medosebno izmenjave informacij, idej in čustev, emocionalno podporo, potrebo po osebi in dajanju le-tej vedeti, da jo potrebujemo, prejemanje in naklanjanje pozornosti (Eysenck 1990, 49). Zanimivo pa je tudi, da večina moških in žensk, fantov in punc, ki so izkusili daljša ljubezenska razmerja, običajno pove, da so se ta razmerja začela in ohranila le zaradi ljubezni, ki sta jo partnerja čutila eden do drugega. Ne zavedajo se, da večina daljših ljubezenskih razmerij temelji na prijateljstvu in všečnosti. Mnenje večine je torej, da je temelj uspešnega razmerja ljubezen, ne zavedajo se, da je za uspeh zveze nujno potrebna tudi všečnost. V kolikor torej partnerja, kljub neizmerni čustveni naklonjenosti drugače nista kompatibilna, je zveza pogosto obsojena na nesrečen konec. Zick Rubin (v Eysenck 1990, 50) loči lestvici všečnosti in ljubezni. Ljubezenska lestvica temelji na sklepanju, da ljubezen vsebuje navezanost, skrb in intimnost. Všečnostna lestvica pa po drugi strani vsebuje všečnost osebe, odgovornost, mnenje, ali si oseba zasluži spoštovanje, mnenje, ali je oseba takšna kot si želimo da bi bili mi sami, mnenje, ali oseba naredi dober prvi vtis. S pomočjo lestvic je z raziskavo odkril, da je všečnost ključnega pomena za dolgotrajno zvezo in da ljubezen pri tem ne igra temeljne vloge. Zveza brez kompatibilnosti in všečnosti med partnerjema tako torej ni možna, oziroma je obsojena na žalosten konec (Eysenck 1990, 51).

5.4 Duhovni vidik

Kot smo ugotovili poznamo številne faktorje, ki vplivajo na to, zakaj se zaljubimo in zakaj se zaljubimo v prav določeno osebo. Privlačnost je eden izmed ključnih dejavnikov, vendar privlačnih nam je lahko veliko ljudi, pa se vendar ne zaljubimo vanje. Privlačnost je torej

nujen pogoj, ki pa ni zadosten. Privlačnost Musek (v Musek 1995, 104), poimenuje »filter«, ki nam določa, kdo pride v poštev za ljubezenskega partnerja, ne odloča pa o ljubezni sami. Nekatere osebe nas telesno privlačijo bolj kot druge, nekatere osebe se nam zdijo značajsko popolnejše, kot oseba ki jo ljubimo. A ljubimo prav to osebo in ne ostalih, popolnejših. Odgovor na vprašanje, zakaj privlačnost osebe v nekaterem trenutku zasenči vse ostale in zakaj se vanjo zaljubimo, se mogoče skriva v prvinah ljubezni, ki jih bolj slutimo kakor zagotovo vemo. Možno je, da je odgovor skrit v prvinah, ki presegajo telesno in spolno privlačnost, v duhovnih prvinah ljubezni, v sklopu globoke čustvene predanosti, skupnih ciljev, vrednot in duhovne sorodnosti, ki ga doživimo v odnosu do nekoga (Musek 1995, 104). Šadlova se sprašuje, od kod izhaja tolikšna pomembnost ljubezni za zahodnega posameznika/co in družbeni sistem. Odgovore najde med idejami, ki so, da zahodni človek išče v ljubezni odgovor na vprašanje »kdo sem« takrat, ko mu odgovora na to vprašanje ne dajo tradicionalne vloge in odnosi; »ljubezenska strast ruši rutine in muke običajnega življenja, zato predstavlja človeku (moderno) sredstvo tostranskega odrešenja ...« (Šadl 2000, 190). Ljubezen ima veliko obrazov in veliko sestavin. V mnogih primerih so prisotne le nekatere, v nekaterih, kot je na primer popolna ljubezen, pa so prisotne vse. Globoka in močna ljubezen presega zgolj ugajanje in telesno, oziroma spolno privlačnost, ne glede na to, da je telesna ljubezen njena pomembna komponenta. Ljubezen po svoji doživljajski moči in kakovosti presega ostala čustva in jo lahko zaradi prisotnosti tudi transcendentnih vidikov primerjamo s posebnimi, t.i. vrhunskimi doživetji. Za le-te je značilno občutje neponovljivosti, neizmernosti, neizrekljivosti in absolutnosti, gre za doživetja, ki posameznika absorbirajo in potegnejo vase, kot da bi bila izraz nečesa vrhunskega, absolutnega, nečesa, kar presega naravo posameznika. Posameznik se temu izkustvu odpre in preda ter postane del njega. Ne glede na to, da je doživljanje ljubezni minljivo, če ga merimo z merili običajne zavesti, ima že po sebi značaj absolutnega in trajnega – ko doživljamo ljubezen, postanejo običajne časovne in prostorske razsežnosti naše stvarnosti nebistvene. Videti je, kot da se v trenutkih ljubezenske predanosti vzpostavi stik z neko drugo realnostjo, ki transcendirata običajno realnost. Tako ni nenavadno dejstvo, da so ljubezen že od nekdaj imeli za temeljni pogoj posameznikove osebne rasti, izpolnitve in sreče. Brez doživljanja ljubezni si težko predstavljamo kakovostno in smiselno življenje. Viktor Frankl (v Musek 1995, 108) opozarja, da je ljubezen med najpomembnejšimi viri doživljanja smiselnosti življenja in je pomemben izvor življenjskega smisla. Še več, ljubezen so pogosto primerjali z najvišjimi transcendentnimi izkustvi, npr. z izkustvom najvišje sreče, z mističnim zlitjem, z neposrednim doživljanjem Boga, kozmičnega absoluta itd. nekatere vere npr. krščanstvo, celo zatrjujejo, da

je ljubezen najpopolnejša oznaka božje narave in vidijo v ljubezni temeljni vir odrešenja in večnega življenja. Ne samo v krščanski, tudi sicer v mnogih kulturah in civilizacijah ljubezen pomeni eno največjih vrednot. Empirični podatki pa pričajo tudi o tem, da posamezniki običajno ljubezen kot vrednoto umestijo v sam vrh svoje osebne vrednotne hierarhije. Vrednotni, transcendentni in celo mistični vidik ljubezni zadevajo duhovno razsežnost osebnosti. Duhovni vidik ljubezni tako dopolnjuje telesnega in medosebnega (ali socialnega) in v nekem smislu ju tudi presega. Brez duhovnega sozvočja med partnerji se še tako močna in strastna navezanost ne more ohraniti, nasprotno pa se lahko duhovna navezanost ohrani kljub temu, da iz kakršnihkoli razlogov med partnerjema ni telesnega stika. Lahko, da je prav duhovno sozvočje s skupnimi cilji in vzajemno čustveno naklonjenostjo tisti skrivnostni »nekaj«, kar daje ljubezni najvišji pečat in pomeni njeno bistvo (Musek 1995, 108).

6 Sklep

V svoji diplomski nalogi sem poskusila odgovoriti na čim več vprašanj v povezavi z meni in številnim avtorjem, izjemno zanimivim fenomenom – ljubeznijo. Teoretskega preučevanja pojma sem se lotila tako, da sem nalogo razdelila na dva sklopa. V prvem sklopu diplomskega dela sem poskusila odkriti, ali obstaja neka univerzalna definicija ljubezni, ki bi zaobjela vse aspekte pojma in bi bila povsod po svetu, v vseh kulturah enaka. Nadaljevala sem z diahronim preučevanjem razvoja ljubezni skozi pomembna zgodovinska obdobja, vse do danes. V prvem sklopu sem tako s sekundarnim preučevanjem domače in tuje teorije ugotovila, da se je z definiranjem ljubezni ukvarjalo in se vedno bolj intenzivno ukvarja mnogo priznanih avtorjev. Ljubezen so opredeljevali in opredeljujejo kot gonilno silo našega življenjskega potenciala, kot najvišjo življenjsko vrednoto. Mnogi poudarjajo tudi ambivalentnost ljubezni, saj jo na eni strani opredeljujejo sreča, veselje, radost, na drugi strani sovraštvo, žalost, obup, celo strah. Ljubezen se lahko zgodi, lahko pa gre za delo, za cilj in proizvod, do katerega pridemo s trdom, načrtovanjem, iskanjem. Ljubezen je reprezentacija, je ideja, je ideal, dolžnost, udejanjanje biološkega programa. Je socialni pojav, družbena norma, vrednota. Je izkustvo, tako čustvo kot tudi odnos. Pripisuje pa se ji tudi duhovni, transcendentni, mistični vidik. S preučevanjem definicij ljubezni sem prišla do ugotovitve, da ene same univerzalne definicije ljubezni ni. O njenih lastnostih in o temu kaj bi lahko ljubezen bila, bi lahko pisali in naštevili v nedogled. Trenutno so nam na voljo le raznolike definicije številnih avtorjev, ki delujejo na različnih področjih in si razlagajo ljubezen vsak na svoj način. Glede na vse te trditve in mnenja, sem oblikovala drugi sklop diplomske naloge, v katerem sem ljubezen preučila iz različnih zornih kotov, vidikov preučevanja. V nadaljevanju diplomske naloge, še vedno v prvem sklopu, sem z uporabo diahrone metode poskusila čim bolj strnjeno navesti glavna teoretska mnenja o zgodovinskem razvoju ljubezni. Ugotovila sem, da so na preučevani pojem in na razumevanje le-tega skozi čas vplivale mnoge družbene in kulturne spremembe. S spreminjanjem družbeno-političnih ureditev, z bistvenimi družbenimi procesi, so se posledično spreminjale tudi družbene vloge moških in žensk. To pa je močno vplivalo na spreminjanje odnosov med partnerji v ljubezenskih razmerjih. Raziskala sem, kaj vse je vplivalo na razvoj ljubezni in kakšen je le-ta bil. Preučevanja sem se lotila tako, da sem poglavje razdelila na posamezna, za razvoj ljubezni ključna, zgodovinska obdobja, in sicer na: Antiko (700 p.n.š.–476 n.š.), Srednji vek (476–1492), Novi vek (1492–1918) in Sodobnost (1918–danes). Čeprav se Verhaeghe sprašuje, ali ljubezen med moškim in žensko sploh obstaja, in trdi, da je bila poroka primarno ekonomsko dejanje, veliko ostalih avtorjev meni,

da je imela ljubezen že od nekdaj prav posebno mesto v družbi. V Antiki so si ljubezen razlagali popolnoma drugače, kot si jo razlagamo danes. Ženske niso bile svobodne, bile so podrejene in med možem in ženo ljubezenskega odnosa ni bilo. Ljubezen je veljala le med dečkom in svobodnim moškim. Grki so ljubezen delili na več vrst in sicer na: agape, ki bi jo danes razumeli kot spoštovanje, na eros, ki opisuje strastno željo po objektu in philio, ki pomeni prijateljstvo. Današnja razlaga romantične ljubezni bi lahko ustrezala erosu, a je bila v antiki ta oblika ljubezni vrednotena slabšalno, celo kot duševna bolezen. Romantična ljubezen se je kot ideologija, in kot jo razumemo danes, začela razvijati na dvorih v 12. stoletju s pojavom pesnikov in naraščajočo močjo žensk iz krogov aristokracije. Šlo je za pobeg iz sicer krute družbeno-politične ureditve. Fevdalizem in z njim povezana stroga hierarhija sta vplivala na poroke, ki so jih sklepali na podlagi družbenega stanu in osebnih lastnosti in so bile v bistvu pogodbe, ki so urejale pravila dedovanja premoženja in posestva. Pesniki so krivci za proizvod ideala romantične ljubezni, za nerealne predstave o ljubezni, o kateri so sanjarili in še vedno sanjarimo in o kateri upamo, da nas nekoč doleti. Najprej je šlo za viteško literaturo, katere ljubezenski ideali so bili močno povezani z moralnimi vrednotami krščanstva, ki je v tem času vladalo družbi. Šlo je za najčistejša čustva, odnos je temeljil na duhovni ravni. Preobrat od viteške poezije se je zgodil s pojavom trubadurjev, z romantično lirično poezijo, katere avtorji so bili potujoči pesniki, ki niso bili iz vrst aristokracije. Ti so opevali neuslišano in nesrečno ljubezen. Tako lahko rečem, da so srednjeveške predstave o romantični ljubezni enake mnogim predstavam in reprezentacijam modernega dojetja in razumevanja ljubezni. Diskurzi dvorne družbe so skrivnostno in nejasno ostali naši zakoni. V Novem veku se je začelo pojem romantične ljubezni povezovati s pojmom heteroseksualnega zakona. Čeprav se je poroke se še vedno sklepalo na podlagi pripadnosti določenemu družbenemu stanu, je šlo za diskurz ljubezni, ki je ženski načeloma dovoljeval izbiro moškega s katerim se je nato poročila. V tem času so pisatelji iznašli roman in srečen konec le-tega, ni šlo več za viteški roman, ki je obljubljal poveličevanje v posmrtnem življenju. Ob enem pa je bilo pretirano izkazovanje čustev, strasti, v tem času obsojano kot slab okus in ovrednoteno kot slab vzrok za vstop v zakon. Ljubezen je šele v 19. stoletju postala zadosten razlog za vstop v zakonsko zvezo. Temu pa so pripomogle velike spremembe v družbeno-politični ureditvi zahodnega sveta. Ključni družbeni procesi, premiki, ki so zaznamovali osvoboditev iz vnaprej predpostavljenih življenjskih oblik, kot so razredna pripadnost, spolne vloge, jedrna družina itd. so: industrializacija, ki je prinesla višji življenjski standard, ki je posledično vplival na zmanjšanje družine in ločenost zasebne od javne sfere; feminizem, ki je privedel do sprememb v odnosu med spoloma in do ključnega izboljšane položaja žensk v družbi

(moškimi ni bilo več potrebno prehranjevati celotne družine, jedrna družina je tako začela izgubljati monopol, temu pa je sledila pluralizacija družinskih oblik); potrošništvo, modernizacija, sekularizacija in individualizacija. Vsi ti procesi so krivi, da je sodobni človek osvobojen pritiskov materialnega preživetja, tradicionalnih zvez, verskih sistemov in socialnih odnosov. Ob tem pa gre tudi za razpadanje tradicionalnih družbenih vezi in samoumnevnosti bivanja ter za vedno večjo neosmišljenost življenja. Tako lahko opazimo, da ljudje v družbi kjer imajo vse večjo svobodo glede oblikovanja svojih življenj in posledično odnosov z drugimi ljudmi, zmedeno iščejo norme, pravila, smisel, standardizacijo, rituale, avtoriteto, ki so jih s temi procesi izgubili. Številni avtorji so mnenja, da skoraj vsi ljudje modernega sveta iščemo odgovore na to, kaj smo, smisel svojega življenja, (tudi) v romantični ljubezni. Pri tej gre za kombinacijo prepričanj, idealov in pričakovanj. Reprzentacije ljubezni nas dandanes obkrožajo, kjerkoli smo. Pokažejo nam, kaj je ljubezen, svetujejo nam, kako jo najti in kako jo ohraniti. Tolažijo nas z obljubami, da jo bomo nekoč našli. Sodobni teoretiki romantično ljubezen ločijo od drugih oblik ljubezni, na primer zrele ljubezni pri kateri gre za močno potrebo po medsebojni čustveni podpori in spoštovanju in realne ljubezni, ki je sopomenka za resno zvezo, ki uspeva s časom, za katero je treba delati in ni samoumnevna. Giddens (v Giddens, 2000) loči romantično ljubezen od strastne ter sotočne ljubezni. Strastno ljubezen opredeli kot radikalno in potencialno nevarno za družben red, romantično ljubezen opredeli kot vzvišeno ljubezen, ki je namenjena idealizirani osebi, preko katere naj bi našli potrditev samega sebe. Sotočna ljubezen pa je tista, ki temelji na intimnosti, pri kateri je pomembno zaupanje med partnerjema in kjer čustveno dajanje in sprejemanje poteka v duhu enakosti. Sotočna ljubezen je posledica ženske spolne emancipacije in avtonomije, zaradi katerih so se začeli krhati ideali romantične ljubezni. Vzporedno z bistvenimi družbenimi procesi so se tako zagotovo razvile tudi nove oblike razmerij med partnerji, na kar je vplivala tudi močna sprememba na področju družbenih vlog moških in žensk. Z vedno večjo enakopravnostjo in samostojnostjo žensk so se skrhalo tradicionalni odnosi in zveze, v katerih so bile ženske preživetveno odvisne od svojih mož. V zgodovini je bilo vrednotenje ljubezni kot pomembne za vstop v zakon zagotovo drugačno kot je danes. V zahodnem kulturnem krogu nam dandanes poroka predstavlja nekakšno praznovanje ljubezni med dvema osebama in ne velja več zgolj kot pogodba med dvema družinama, ki bi omogočala materialno preživetje partnerjev in njunega potomstva oz., ki bi zagotavljala dediča. Ljubezni v preteklosti večji pomen pri vstopu v zakon tako ni bil pripisan, večino časa je veljala celo kot škodljiva in uničevalna za le-tega. Drugi sklop diplomskega dela sem razdelila na štiri podpoglavja in sicer na: kulturni, biološki, psihološki in duhovni vidik preučevanja ljubezni. V prvem,

kulturnem vidiku sem ugotovila, da reprezentacije ljubezni v družbi močno vplivajo na naše predstave o ljubezni. O njej se neprestano govori, piše, poje in velja za želeno stanje na področjih umetnosti, v literaturi, popularni glasbi, v oglasih itd. Čeprav je tako v zahodni družbi, pa ljubezen ni prisotna povsod po svetu in v vseh kulturah, vsaj v obliki, ki jo poznamo ne. Pomen in vloga ljubezni kulturno variirata. Ljubezni se naučimo preko kulturnega učenja. Predstava, da mora zakon temeljiti na ljubezni, je bila v Evropi sprejeta šele pred nekaj stoletji. V mnogih drugih kulturah, na primer v Indiji, ta predstava še dandanes ni uveljavljena. Od kulturnega kroga, v katerem se rodimo in odrastemo, je torej odvisno naše pojmovanje, učenje in prakticiranje ljubezni. Razmerje med spoloma se razvija na podlagi kulturno determiniranega skupka pravil. Vsaka etnična skupina ima svojo lastno tradicijo, povezano z lastno vero in zgodovino, kar določa naravo para. V zahodni kulturi pa smo priča vedno večji omajanosti tako vere, kot tradicije, kar je v preteklosti vodilo k omajanosti pravil, ki so opredeljevala omenjeno področje. Znanost je prevzela vlogo religije in ideologije, ki sta nas v preteklosti oskrbovali s smislom, vendar nam še ni uspela ponuditi vseh odgovorov na eksistencialna vprašanja. Tako se zdi, da si po desetletjih boja za enakopravnost žensk in moških spet želimo nekih pravil, določenih postopkov in jasnih odgovorov. Naslednji zorni kot preučevanja je bil v nalogi biološki vidik. Tu sem se odločila odgovoriti na raziskovalno vprašanje, pri katerem me je zanimalo, ali obstaja tudi biološki aspekt ljubezni, oziroma, ali je ljubezen biološko prirojena in hormonsko pogojena. Odkrila sem, da je bil že filozof Arthur Schopenhauer v 19. stoletju mnenja, da je ljubezen proizvod evolucije, mehanizem, ki poskrbi, da si najdemo primernega partnerja s katerim ustvarimo potomstvo. Tako kot Schopenhauer so tudi cerkev, neodarvinisti in mnogi znanstveniki ljubezen zreproducirali na ozko polje reprodukcije. Raziskovalci so mnenja, da gre za evolucijsko razvite strategije obnašanja, ki omogočajo uspešno reprodukcijo in ob tem uspešno nego potomstva. Te strategije pa so se, tako kot pri živalih, na primer pri kitih grbavcih, ki svojim izbrankam pojejo ljubezenske pesmi, razvile tudi pri človeku. Helen Fisher celo pravi, da je bistvo romantične ljubezni, ki sledi poželenju, to da našo energijo usmeri le na eno osebo. Romantična ljubezen je tudi zanjo motivacijski sistem, ki se je razvil zaradi bioloških potreb. Dolgoročna navezanost, ki sledi romantični ljubezni pa naj bi poskrbela, da osebi ostaneta skupaj vsaj toliko časa, da otroci odrastejo. Biološki aspekt ljubezni tako zagotovo obstaja. Ljubezen lahko biološko opredelimo kot prirojen motivacijski sistem, ki se je razvil iz bioloških potreb po reprodukciji in preživetju potomstva. V poteku ljubezenskega odnosa, ki ima več stadijev, se potrjeno sproščajo v telesu tudi specifični hormoni, ki so krivi za to, da opazimo določeno osebo, s katero si lahko ustvarimo družino,

oziroma potomstvo. Vsekakor pa ljubezen ni le biološko pogojena, saj smo že pri preučevanju ljubezni s kulturnega vidika izvedeli, da je tudi močno kulturno pogojena. Preučevana pa je tudi iz psihološkega vidika. Številne psihološke razlage nam ponujajo odgovore na vprašanja glede vzrokov za nesrečne konce ljubezenskih zvez in nereálnih pričakovanj v zvezi z ljubeznijo. Psihologi so mnenja, da je ljubezen čustvo, potreba po navezovanju, sublimirana oblika spolnosti, socialno sprejemljiv način izražanja spolnih želja. Veliko ljubezni se konča zaradi pretirane idealizacije, ki se zgodi, ko si o ljubljeni osebi ustvarimo sliko, katere le-ta ne more uresničiti, nas zadovoljiti. Gre tudi za zadovoljevanje potreb po pripadnosti, navezovanju. Ljubezen na podlagi teh potreb se običajno slabo konča, saj velikokrat vodi v pretirano odvisnost vsaj enega partnerja v zvezi. Prava, uspešna ljubezen se zgodi med osebami, ki imajo svoje potrebe zadovoljene, so samoaktualizirane in pri katerih gre za uživanje v medsebojnem sprejemanju in spoštovanju. Tudi psihologi delijo ljubezen na več vrst oziroma dimenzij. Robert J. Sternberg je opredelil tri dimenzije oziroma sestavine ljubezni, ki so intimnost, strastnost in zavezanost. Te naj bi v različnih kombinacijah tvorile različne tipe ljubezenskega odnosa. Romantična ljubezen je tako kombinacija strastnosti in intimnosti, za zavezanost pri tej obliki ljubezni še ni dovolj časa. Tovariška ljubezen, kot je na primer ljubezen dolgoletnih zakoncev, vsebuje veliko intimnosti in zavezanosti, strastnosti pa je veliko manj. Za viteško ljubezen sta značilni strastnost in zavezanost, intimnosti pa tu ni. Pri popolni ljubezni pa so vse tri komponente enako močno izražene, obstajajo pa tudi oblike ljubezni, kjer se pojavljajo le posamične sestavine, npr. ugajanje (intimnost), obsedenost (strastnost) in prazna ljubezen (zavezanost). Ljubezenski odnos se torej v časovnem obdobju, ki ga partnerja preživita skupaj, spreminja. Zanimivo pa je tudi odkritje Zicka Rubina, ki je z raziskavo odkril, da, čeprav večina oseb meni, da je za dolgotrajno ljubezensko zvezo potrebna močna ljubezen med partnerjema, to pravzaprav ne drži. Ugotovil je, da je za dolgotrajen odnos v večji meri kot ljubezen potrebna ustreznost, oziroma kompatibilnost ter všečnost partnerjev. Kar pa močno spominja na Schopenhauerjev pogled na ljubezensko tematiko v davnem 19. stoletju. Preučevanje ljubezni sem zaključila z vpogledom v preučevanja duhovnega vidika ljubezni. Poskusila sem razložiti neoprijemljiv del ljubezni, ki dopolnjuje telesni in socialni vidik ljubezni. Ugotovila sem, da je veliko avtorjev mnenja, da je prav duhovno sozvočje s skupnimi cilji in vzajemno čustveno naklonjenostjo tisti skrivnostni »nekaj«, kar daje ljubezni najvišji pečat in pomeni njeno bistvo.

7 Literatura

- Beck, Ulrich in Elisabeth Beck – Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bernardes, Jon. 1997. *Family studies: an introduction*. London; New York: Routledge.
- Bock, Gisela. 2004. *Ženske v evropski zgodovini: od srednjega veka do danes*. Ljubljana: Založba.
- Davis, Natalie Zemon, Arlette Farge, Georges Duby in Michelle Perrot. 1993. *A History of Women in The West: III. Renaissance and Enlightenment Paradoxes*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- De Rougemont, Denis. 1999. *Ljubezen in Zahod*. Ljubljana: Založba.
- Duby, Georges in Michelle Perrot. 1992. *A History of Women in the West: II. Silences of the Middle Ages*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Eysenck, Michael W. 1990. *Happiness: Facts and Myths*. East Sussex: Lawrence Erlbaum Associates Ltd.
- Featherstone, Mike. 1999. *Love and Eroticism (An Introduction)*. London: Sage Publications.
- Fisher, Helen, Arthur Aron, Debra Mashek, Haifang Li in Lucy L. Brown. 2002. Defining the Brain Systems of Lust, Romantic Attraction and Attachment. *Archives of Sexual Behavior* 31 (5): 413–419.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- --- 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba.
- Goody, Jack. 2003. *Evropska družina : zgodovinskoantropološki esej*. Ljubljana: Založba.
- Illouz, Eva. 1997. *Consuming the romantic utopia: love and the cultural contradictions of capitalism*. Los Angeles: The Regents of the University of California.
- --- 1999. *The Lost Innocence of Love. Romance as a Postmodern Condition*. V *Love & Eroticism*, ur. Mike Featherstone, 161–185. London: Sage Publication.
- Johnson, R. A. 1993. *Midva: psihologija romantične ljubezni*. Ljubljana: Ganeš.

- Renzetti, Claire M., Daniel J. Curran. 1995. *Women, Men and Society*. Boston: Allyn & Bacon.
- Majerhold, Katarina. 1998. Ljubezen. *Časopis za kritiko znanosti* 26 (192): 223–248.
- Musek, Janek. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Richardson, Michael. 1999. »Seductions of the Impossible. Love, the Erotic and Sacrifice in Surrealist Discourse«. V *Love & Eroticism*, ur. Mike Featherstone, 375–391. London: Sage Publications.
- Schopenhauer, Arthur. 2001. *Metafizika spolne ljubezni*. Ljubljana: Amalietti & Amalietti.
- Stearns, Peter N. 2000. *Gender in World History*. London: Routledge.
- Šadl, Zdenka. 2000. Zadeve srca na prepihu tranzicije. Reprzentacije ljubezni v ženskih revijah. *Družboslovne razprave* 16 (34–35): 189–205.
- Ule, Mirjana. 1995. *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2009. *Psihologija komuniciranja in medosebnih odnosov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Verhaeghe, Paul. 2002. *Ljubezen v času osamljenosti: trije eseji o gonu in želji*. Ljubljana: Orbis.
- Weiner, Jonathan. 1999. *Time, Love, Memory: A Great Biologist and His Quest for the Origins of Behavior*. London: Faber and Faber.
- Wikipedia. 2010. *Periodizacija zgodovine*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Periodizacija_zgodovine (13.11.2010).